

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Bakalářská práce

Vzdělávání žen v renesanční epoše

Lenka Jenčová

Plzeň 2014

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra filozofie

Studijní program Humanitní studia

Studijní obor Humanistika

Bakalářská práce

Vzdělávání žen v renesanční epoše

Lenka Jenčová

Vedoucí práce:

PhDr. Jana Černá, Ph.D.

Katedra filozofie

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2014

Prohlašuji, že jsem práci zpracovala samostatně a použila jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, duben 2014

.....

Děkuji paní PhDr. Janě Černé Ph.D., vedoucí této bakalářské práce, za cenné rady a za čas, který mi věnovala.

MOTTO:

*„Studium vylepšuje naše přirozené schopnosti,
a je vylepšováno zkušenostmi,
protože přirozené schopnosti jsou jako v přírodě strom,
studium ho musí prořezat,
studium však zase podává návody příliš povšechné a nezávazné,
a proto se musí spoutat praktickými zkušenostmi.“*

(Francis Bacon, O studiu, In Eseje, s. 262)

OBSAH

1 ÚVOD	1
2 POSTAVENÍ ŽENY V RENESANČNÍ EPOŠE	3
2.1 Žena bez tváře	3
2.2 Renesanční žena v koncepci Burckhardta a Delumeua.....	9
2.3 Vzdělávání žen v renesanční epoše.....	12
2.4 Ženy spisovatelky v období renesance.....	16
3 TEREZIE Z ÁVILY	19
3.2.1 Okolnosti spojené s kontextem díla.....	23
3.2.2 Cesta k dokonalosti.....	24
4 DVORNÍ ŽENA	27
4.1 Vzdělávání na šlechtických panovnických dvorech	27
4.2 Polyxena z Pernštejna	29
4.2.1 Intelektuální obzory Polyxeny z Pernštejna prostřednictvím manželské korespondence se Zdeňkem Vojtěchem z Lobkovic	30
5 ZÁVĚR.....	40
6 SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A PRAMENY.....	42
7 RESUMÉ.....	45

1 ÚVOD

Tématem této bakalářské práce jsou renesanční ženy a jejich vzdělávání. V práci poukazuji na omezené role ženy v renesanční společnosti, které jí byly předem určené. Žena v renesanci byla chápána jako slabší bytost než muž, a to jak z hlediska fyzické kondice, tak i po stránce intelektuální. Ve své práci se zaměřuji konkrétně na téma vzdělávání ženy.

Cílem mé práce je analýza problematiky vzdělávání žen v renesanční epoše. Zaměřuji se na to, jaké vzdělání bylo ženám v renesanci poskytováno, zda se vůbec vzdělané ženy v renesanci objevily. V první části práce se s pomocí dobových pramenů věnuji možnostem a charakteru vzdělávání žen v renesanci. Ve druhé části se zaměřuji na dvě významné představitelky renesančních žen. Zvolila jsem si je, protože nejsou představitelkami beletristické literatury. Tyto dvě ženy lze považovat za určitý kontrast, jedna vynikla jako řeholnice a také učitelka žen, která usilovala o lepší podmínky pro život žen v křesťanském světě, touto ženou je Terezii z Ávily. Druhá žena, které věnuji svoji pozornost, je dvorní žena Polyxena z Pernštejna, která na sebe upozornila literární činností v dopisech s jejím manželem Zdeňkem Vojtěchem z Lobkovic. Polyxena byla významnou renesanční ženou, která velmi zasahovala do politického dění a byla také uznávaná v tolik nadřazeném světě mužů.

Cílem práce není kriticky zhodnotit roli ženy v renesanci a její vzdělání, i když se to v některých částech práce tak může zdát. Ve své práci poukazuji na to, kdo byla renesanční žena a jak na ní někteří doboví autoři nahlíželi. Zvolila jsem si autory, kteří byli těmi nejvýznamnějšími představiteli hájící zájmy vzdělání žen v renesanční epoše. Z pramenné literatury využívám především na Juana Luise Vivese jeho dílo *De institutione foeminae christianae*, které je významným pedagogickým spisem zaměřujícím se na ženy a klade důraz na vzdělanost žen. Tohoto autora jsem si vybrala především proto, že jeho dílo velice ovlivnilo pozdější vývoj vzdělání žen. Kromě Vivese uvádím také názor dalšího dobového autora, který poukazoval na důležitost vzdělávání, byl jím Baldassare Castiglione v díle *Dvořan*. Zvolila jsem ho, protože se ve své práci věnuji dvorní dámě.

V první kapitole práce se věnuji charakteristice renesanční ženy. Pokouším se především vymezit, jakou roli v životě renesanční ženy hrálo vzdělání. Srovnávám idealizující a devalvující koncepce pohledu na ženu. Poukazuji na Buckhardtův pohled v díle *Kultura renesanční doby v Itálii*. Poté se zaměřuji na pohled Jeana Delumeua v díle *Strach na Západě ve 14. – 18. století*. Dále zkoumám různé typy vzdělání u žen a to jednak u benátských kurtizán, které vynikly jako skvělé spisovatelky, hudebnice, které se pohybovaly ve společnosti urozených mužů. Kromě takto vzdělaných žen se zaměřuji na vzdělávání žen v klášterech, protože jeptišky patřily mezi ženy v renesanci k těm nejvíce vzdělaným.

Ve druhé kapitole se věnuji řeholnici Terezii z Ávily, která proslula jako reformátorka církevního řádu, učitelka žen. Poukazuji na aspekty jejího vzdělání, dále uvádím její literární činnost a zaměřuji se na dílo *Cesta k dokonalosti*. V poslední kapitole se nastiňuji dvorní ženu Polyxenu z Pernštejna a na její intelektuální obzory vycházející z dopisů s jejím manželem Zdeňkem Vojtěchem z Lobkovic. Z obsahu dopisů se pokusím o poznání Polyxeny z Pernštejna jako milující manželky, starostlivé matky a ženy, která ovlivňovala veřejné dění svou literární činností a vzděláním.

Uvědomuji si, že ve své bakalářské práci nemohu poukázat na téma renesančních žen ve své širokosti a problematice. Poskytuji jeden z možných pohledů na tuto problematiku.

2 POSTAVENÍ ŽENY V RENESANČNÍ EPOŠE

2.1 Žena bez tváře

„Na sklonku středověku a na počátku renesance, v kameni, v malbě a na skle, se matka Boží poprvé usmála na své děťátko: matka pečující, děťátko hravé, s příslibem nekonečných možností.“¹ V období renesance dochází k tomu, že se žena pokouší svádět boj o vlastní vymezení, ale je určovaná svým pohlavím. Muž má na rozdíl od ženy mnoho rolí, když se ona ujme mužské role, tak je to ojedinělé. Kalnická uvádí, že „ženy nejsou schopny abstraktní rozumové aktivity a jejich podstatou je pasivita a podřízenost mužů.“² Žena renesance byla ovlivňovaná mužským pohlavím. V renesanci žena nebyla chápána jako bytost možná intelektuálních schopností až později si „historikové 20. století uvědomili, že dějiny lidstva nejsou jenom dějinami velkých mužů, ale také historií velkých a malých žen.“³

Žena renesance má přesně vymezenou roli ve společnosti, buď je matkou, nebo dcerou, nebo vdovou, pannou či prostitutkou, světicí nebo čarodějnicí, Marií, Evou či Amazonkou.⁴ „Od chvíle, kdy se na světě (a v literatuře) objevila Eva, muži to po ženách, žili a milovali se s nimi v manželských svazcích i mimo ně, měli s nimi děti, idealizovali je, psali na ně básně a byli na nich závislí, na jejich něžnosti, věrnosti, domácích ctnostech a na jejich schopnosti obětovat se.“⁵ Mezi ženou a mužem je však určitá propast, zůstali si bytostně cizí a někdy ta cizota měla příchut' nenávisti.⁶

Na základě rolí výše zmíněných, které žena v renesanci vykonávala, pro ni byly určující především role matky a manželky. Hlavním úkolem ženy se tak stalo rození a plození dětí. Jan Kocín (1543–1610) ve svém díle *Abeceda pobožné manželky a rozšafné hospodyně* uvádí, že manžel má radost z manželky, tehdy když mu rodí děti.⁷

---

¹ Kingová, *Žena renesance*. In *Renesanční člověk a jeho svět*, kapitola VIII., s. 209.

² Kalnická, Z. *Filozofky v dějinách evropské filozofie*, s. 9

³ Polišenský – Ostrovská, *Velké a malé ženy v dějinách lidstva*, s. 35

⁴ Kingová, *Žena renesance*. In *Renesanční člověk a jeho svět*, kapitola VIII., s. 209

⁵ Polišenský – Ostrovská, *Velké a malé ženy v dějinách lidstva*, s. 5

⁶ Tamtéž, s. 5

⁷ Kocín, J. *Abeceda pobožné manželky a rozšafné hospodyně*, In *Ratajová, J. – Stročková, L. Žena není příšera, ale nejmilejší stvoření boží*, s. 278 – 279

Plození a rození dětí mělo velký význam především u šlechticů, kde žena porodila několik dětí právě proto, aby zajistila dědice. Kingová uvádí příklad Itálie či Francie, kde žena, která porodila dítě, byla oslavovaná a hýčkaná.⁸ Dle Kingové bylo častou praktikou v renesanci také to, že dítě bylo matce odebráno a předáno na venkov ke kojné.⁹ Humanista Juan Luis Vives (1492–1540) ve svém slavném díle o ženském vzdělání *De institutione foeminae christianae*, označil kojení za matčinu přirozenou povinnost.¹⁰ Vives uvádí, že při popíjení mléka naší matky nezískáváme jen lásku, ale také dispozice k určitému chování.¹¹ Žena matka projevovala velkou lásku a radost z narozeného dítěte, protože se velmi často stávalo, že kojeneček po narození zemřel. Smrt novorozeněte měla více příčin, jednak nemoci dané doby, nebo také docházelo ke smrti dítěte, když ho kojná zabila na přání matky. „*Zabití dítěte se trestalo smrtí, a to smrtí (utopením, upálením) mnohem trýznivější než byl trest obvykle užívaný (oběšení) u zločinů spáchaných muži*“.¹² V tomto období docházelo k nejčastějším popravám u žen, a to především za vraždu dětí a také mezi další příčiny patřilo obvinění z čarodějnictví.

V souvislosti s rolí ženy jako matky se objevují první žánry psané rukou žen, a to korespondence, příručky či deníky, které psaly matky svým synům, aby jim radily, jak správně vést život, nebo si formou dopisů psaly se svým manželem či právě synem. Literární tradice vznikly na základě individuálních zkušeností svých tvůrců – mužů a žen.¹³

Většina renesančních autorů vymezovala ženskou otázku především v souvislosti s manželstvím. Dle Kocína bylo uzavření manželství určující rolí v životě ženy.¹⁴ Manželství nebylo naplněním lásky, ale spíše strategií, jak ze strany otce nevěsty, tak budoucího manžela. Bacon říká, že ten, kdo má ženu a děti, tak mu překáží ve velkorysejším podnikání. Bacon uvádí, že svobodní a bezdětní muži, kteří dají své city a veškeré prostředky věnem obci, vykonají nejlepší dílo.¹⁵ Jsou ale také svobodní muži, kteří nemyslí na nic jiného než na sebe, jsou i tací, kteří považují manželky a děti

---

⁸ Kingová, *Žena renesance*. In *Renesanční člověk a jeho svět*, kapitola VIII., s. 210

⁹ Tamtéž, s. 210

¹⁰ Kingová, *Žena renesance*. In *Renesanční člověk a jeho svět*, kapitola VIII., s. 213

¹¹ Vives, J. L. *The Education of Christian woman. A sixteenth century manual*, s. 54

¹² Kingová, *Žena renesance*. In *Renesanční člověk a jeho svět*, kapitola VIII., s. 214

¹³ Polišínský – Ostrovská, *Velké a malé ženy v dějinách lidstva*, s. 6

¹⁴ Kocín, J. *Abeceda pobožné manželky a rozšafné hospodyně*, In Ratajová, J. – Stročková, L. *Žena není příšera, ale nejmilejší stvoření boží*, s. 278 – 279

¹⁵ Bacon, F. *O manželství a mládenectví*, In *Eseje, čili rady občanské a mravní*, s. 25

jen za nutné položky ve výdajích.¹⁶ Svobodní by měli být duchovní, u soudců a úředníků to není podstatné, zatímco voják by měl mít manželku a děti.¹⁷ Manželka je něčím, co vnáší do života řád. Kocín uvádí, že manželka pobožná, rozumná a upřímná je tím nejlepším v mužském světě.¹⁸ Ženy byly milenkami, družkami a u starých mužů pečovatelkami. Dle Kingové je renesanční žena jakoby bez tváře. Tímto Kingová odkazuje k tomu, že pro ženu v renesanci nejsou žádné určující role, které zaujímala ve společnosti, zatímco muž mohl být válečník či král, kupec, humanista, učenec nebo dobrodruh.¹⁹ Žena měla na starosti veškerou domácnost, ale také zastávala těžké zemědělské práce. Také měla dohlížet na to, aby nad hospodářstvím a živností svého manžela se neudála žádná újma, ale zároveň byla dobrotivá, milosrdná, otevírajíc ochotně své ruce chudým a náležitou pomoc činit.²⁰ Dle Kocína žena přede a šije, to jsou ty věci, které ženskému pohlaví vykonávat sluší.²¹ Kocín uvádí, že přeslice a vřeteny jsou nejpěknější okrasou ženy.²² Ženy se zapojovaly do výroby látky, to je nejspíše řadilo mezi privilegovanější vrstvu. Kingová uvádí, že na jednom konci společenského žebříčku stojí žena příslušnice cechu a na druhém konci nádenice, neprovdané ženy či dcera bez věna.²³

Ačkoliv bylo ženám zakázáno nakupovat a prodávat zboží, či si půjčovat nebo půjčovat jiným, docházelo k obcházení zákona ze strany ženy, protože v případě smrti manžela musela převzít jeho povolání.²⁴ „*Ve štrasburských dobových záznamech z poloviny 15. století jsou v následujících povoláních uvedeny ženy: kovářka, zlatnice, povoznice, obchodnice obilím, zahradnice, krejčová, bednářka.*“²⁵ Opakem tomu byla Itálie, kde postavení ženy bylo omezené, ženy nemohly vykonávat žádné zaměstnání kromě péče o domácnost a starání se o to, aby její manželství bylo šťastné. Muži na

---

¹⁶ Tamtéž, s. 25

¹⁷ Tamtéž, s. 26

¹⁸ Kocín, J. *Abeceda pobožné manželky a rozšafné hospodyně*, In Ratajová, J. – Strochová, L. *Žena není příšera, ale nejmilejší stvoření boží*, s. 280

¹⁹ Kingová, *Žena renesance*. In *Renesanční člověk a jeho svět, kapitola VIII.*, s. 209

²⁰ Kocín, J. *Abeceda pobožné manželky a rozšafné hospodyně*, In Ratajová, J. – Strochová, L. *Žena není příšera, ale nejmilejší stvoření boží*, s. 294

²¹ Tamtéž, s. 285

²² Tamtéž, s. 286

²³ Kingová, *Žena renesance*. In *Renesanční člověk a jeho svět, kapitola VIII.*, s. 209

²⁴ Tamtéž, s. 220

²⁵ Tamtéž, s. 222

rozdíl od žen mají velké uplatnění, a to nejen v domácnosti, ale také v soukromé či veřejné sféře.²⁶

Renesanční žena své zdlouhavé hodiny volného času vyplňovala prací, která ji nijak nepřibližovala k „emancipovanosti“, žena např. pletla, pořádala dýchánky, chodila po návštěvách.²⁷ Žena sloužila jako ozdoba, dochází k tomu, že se ženy stávají jakýmsi „zákonnými prostitutkami“.²⁸ V období renesance je prostituce v Itálii dokonce přijatá jako instituce. V ostatních státech Evropy byla prostituce jako instituce odmítaná, ale v Benátkách vzkvétala.²⁹ V 15. století tvoří poměrnou část obyvatelstva prostitutky. Kurtizány mnohdy bydlely společně s ženami svých milenců a vychovávaly společně děti. Staly se z nich „ctěné kurtizány“, které byly vzdělanými umělkyněmi a bavily galantní cestující a benátské patricije.³⁰ Jestliže chtěly obstát ve vyšších kruzích, musely se vyznat v hudbě a také skládat samy lyrické nebo epické básně. Mezi jednu takto vzdělanou kurtizánu patřila Veronica Franco, která se prosadila především jako autorka sbírek převážně milostných básní, byla ovlivněná italským spisovatelem a humanistou Francescem Petrarkou (1307–1374).³¹ Veronica Franco vynikala např. skládáním sonetů, hrou na loutnu, diskutovala o humanistických problémech.

Ženy kurtizány se vzdálily od určujícího postavení renesanční ženy. Ženy nadále zůstaly pečovatelkami o domácnost a manželkami. V renesanci docházelo k tomu, že patnáctiletým či o rok starším dívkám z početné rodiny vybrali ženicha. Ty pak čekala příliš brzká kariéra hospodárné a pracovité manželky a matky početných dětí.³² „*Renesanční žena, která se odmítla stát součástí manželova rodokmene a rozhodla se pro zasvěcený život, byla ochuzená o plody zralého ženství, ale zároveň osvobozená od všech jeho pout.*“³³ Některé ženy se rozhodly stát řeholnicemi, ty poté mohly vstoupit do klášterů, kterých byla celá řada. Rozdíl nastává v tom, že vedle mužských klášterů mohly vznikat ženské kláštery, na rozdíl od univerzit, které byly určeny výhradně pro muže. Na přelomu 15. století žilo ve Florencii 15 – 16% žen v kláštěrech. Většina jeptišek pocházela z patricijské rodiny, přičemž značná část jich byla v klášteře

---

²⁶ Vives, J. L. *The Education of Christian woman. A sixteenth century manual*, s. 47

²⁷ Kingová, *Žena renesance*. In *Renesanční člověk a jeho svět*, kapitola VIII., s. 223

²⁸ Tamtéž, s. 223

²⁹ Tamtéž, s. 223

³⁰ Tamtéž, s. 223

³¹ Flemrová, A. In Fonte, M. *Zásluhy žen: kde se jasně ukáže, jak jsou ctihodné a oč jsou dokonalejší než muži*, s. 9-11

³² Tamtéž, s. 39

³³ Kingová, *Žena renesance*. In *Renesanční člověk a jeho svět*, kapitola VIII., s. 224

nedobrovolně. „Jeptišky tvořily významnou část vzdělaných žen, a kultivovanost žen odloučených od světa klášterními zdmi vysoce přesahovala tehdejší průměr.“³⁴

Situace se mění v 16. století, když Martin Luther odmítá, aby klášter sloužil jako žalář pro neprovdané dcery. Tvrdil, že jen jedna z mnoha tisíců žen byla Bohem povolána k životu v panenské cudnosti.³⁵ Je spousta žen, které byly donuceny vstoupit do kláštera, ale je důležité nezapomenout na ty, které vstupují do kláštera především s nadšením a dobrovolně. Je nutné neopomenout ty, které se rozhodly oddat Bohu, který pro ně byl největší ctnost. Mnohé ženy se pouštěly do odříkávání, potlačení své tělesnosti, hladovění a mrzačení, protože měly naději, že získají věhlas, který jim světský život neposkytne. Ve Florencii bylo 13% vzdělaných řeholnic. Volný čas, který řeholnice v kláštorech měly, využívaly především ke vzdělání a psaní děl. Pokud měly řeholnice intelektuální zájmy, mohly třeba psát zbožná díla či se věnovat překladům života svatých do národního jazyka, pro ty méně vzdělané nebo veršovat či psát hry s náboženskými motivy. Často také docházelo k zakládání škol, ve kterých řeholnice vzdělávaly děti.³⁶ Psaly většinou v rodném jazyce a nejčastěji divadelní morality, z čehož vzniká žánr, ve kterém mohly řeholnice vyjadřovat nepřímý svůj názor.³⁷ Některé jeptišky, které nastoupily do kláštera z donucení, po sobě zanechaly značné písemnosti. Byla to např. florentská jeptiška Beatrice del Sera (1515–1586), která napsala hru *Amor di virtù*. Práci pro chudé se ve 14. století dle Kingové, proslavila především řeholnice Kateřina Sienská.³⁸ Mezi nejvýznamnější řeholnice patřila Terezie z Ávily.³⁹

Život žen řeholnic nebyl o nic lehčí než žen za zdmi kláštera. Lišil se především v tom, že ženy řeholnice nemusely řešit ekonomickou otázku svého zajištění a také postavení ve společnosti. „Náboženská zkušenost žen v období renesance odráží jejich rozporuplnou roli v tehdejší společnosti.“⁴⁰ Ve společnosti mimo klášter se objevují ženy, které plnily řadu stejných úkolů jako řeholnice.

---

³⁴ Tamtéž, s. 225

³⁵ Tamtéž, s. 225

³⁶ Tamtéž, s. 227

³⁷ Tamtéž, s. 226

³⁸ Tamtéž, s. 227

³⁹ Morreti, Předmluva. In Terezie z Avily. *Život*, s. 5

⁴⁰ Kingová, *Žena renesance*. In *Renesanční člověk a jeho svět*, kapitola VIII., s. 234

Za předchůdkyni lze vnímat anglickou mystičku 14. století Margery Kempová, která se k Bohu obrací po smrti svého prvního dítěte. Zasvětila život pomoci lidem jako byla ona sama. Pomoc lidem poskytuje také hnutí bekyní, které vykonávaly práce jako předení, tkaní a praní nebo pečovaly o nemocné.⁴¹

Ženy nebyly jen hospodyněmi nebo řeholnicemi, ale stávaly se také obětmi nařčení z čarodějnictví, které se vyvíjelo zejména v 16. století ve střední Evropě. Petr Burke ve své knize *Italská renesance* uvádí, že „*církví se podařilo přesvědčit lidi o tom, že kouzelnice, léčitelé a proroci žijící mezi nimi jsou ve skutečnosti čarodějové a čarodějnice, a mají tedy smlouvu s ďáblem.*“⁴² Kingová hovoří o tom, že obviněné ženy byly podrobeny výslechu, některé ženy již během výslechu uvěřily (pod tíhou nemoci, autosugesce nebo přesvědčování), že jsou posedlé d'áblem.⁴³ Ženy, které se nepřiznaly, byly mučeny a to opakovaně, dokud se nepřiznaly a poté byly popraveny. „*V celé Evropě se konalo na 100 000 soudních procesů s ženami podezřelými z čarodějnictví, počet odsouzených byl o něco nižší.*“⁴⁴ Itálie byla známá jako mírnější v procesech pronásledování. Petr Burke ve své knize *Italská renesance* uvádí, že existovaly dvě skupiny obyvatel, jedni, kteří se přikláněli k čarodějnictví a druzí, kteří obětní rituály a zařikávání chápaly jako součást náboženství.⁴⁵

Kromě ženy v klášteře či v rodině se objevuje i žena ve zbroji. Tyto ženy byly nazývány mužatkami – Amazonkami.⁴⁶ Jednou z nich byla i Johanka z Arku (1412-1430), kterou je možno zařadit do středověku. Johanka z Arku je ve své době zavrhnuta a odsouzená k smrti jako čarodějnice, v pozdějších generacích je však uctívána. Setkáváme se také se ženami panovnicemi. Jedinou svrchovanou panovnicí v období renesance byla Alžběta z rodu Tudorovců. Mluvila o sobě jako o jediném vladaři, o „vladaři“ s tělem ženy a srdcem krále.⁴⁷ Ani Itálie nedovoluje ženám panovnicím mít svrchovanou moc.

---

⁴¹ Tamtéž, s. 229

⁴² Dinzelbacher, P. Svěťice, nebo čarodějky? : osudy "jiných" žen ve středověku a novověku, s. 111

⁴³ Kingová, *Žena renesance*. In *Renesanční člověk a jeho svět*, kapitola VIII., s. 230

⁴⁴ Tamtéž, s. 231

⁴⁵ Burke, P. *Italská renesance*, s. 206

⁴⁶ Kingová, *Žena renesance*. In *Renesanční člověk a jeho svět*, kapitola VIII., s. 234

⁴⁷ Tamtéž, s. 235

2.2 Renesanční žena v koncepci Burckhardta a Delumeua

Jean Delumeau vykresluje pesimistický pohled na ženu ve svém díle *Strach na Západě ve 14. – 18. století*. Žena je označovaná jako čarodějnice nebo Satanova pomocnice. V renesanci se také objevují pohledy, které ženu naopak vyzdvihují. Tento optimistický pohled vykresluje Jacob Burckhardt v díle *Kultura renesanční doby v Itálii*. Jacob Burckhardt říká, že „k porozumění vyšší společnosti renaissance jest konečně podstatné vědět, že žena byla stejně vážená jako muž.“⁴⁸ Burckhardt uvádí, že v renesanční Itálii bylo bez problému ženám poskytováno stejné vzdělání jako mužům, „avšak ozývalo se také dost hlasů, které požadovaly pro dívky podstatně jinou výchovu nežli pro chlapce a které varovaly ženy od přespřílišného zabývání se učenými věcmi.“⁴⁹ Burckhardt hovoří o tom, že o značné části Italek se říkalo, že mají mužského ducha, mužskou mysl, jsou to jakési mužatky.⁵⁰ Tento pojem není označením žádné špatné vlastnosti ženy, ale má značit poklonu.

Dle Burckhardta se může hovořit o slávě florentských žen v souvislosti s tím, že mnoho žen se věnovalo umění a jiné vůbec neuzavřely manželství, jen z toho důvodu, aby se mohly věnovat vlastnímu vzdělání. „Florentské ženy usilují vlastní silou dělat pokroky v mluvení a jednání, aby nemohly být klamány od mužů.“⁵¹ Dle Burckhardta se mnoho žen renesance se stávalo hrdinkami, jejich hlavními ctnostmi nebyla jejich ženskost, ale energie vědomí nebezpečí a osudová přítomnost a v neposlední řadě krása.⁵² Urozená žena musela být dokonalou stejně tak jako muž a přesto renesanční epoše chybělo zapojení dívek do společnosti. Očekávalo by se to od dívek v klášteře, ale bylo tomu tak i ve společnosti, která nebyla izolovaná od okolního světa.

---

⁴⁸ Burckhardt, J. *Kultura renesanční doby v Itálii*, str. 145

⁴⁹ Tamtéž, s. 146

⁵⁰ Tamtéž, s. 149

⁵¹ Tamtéž, s. 147

⁵² Tamtéž, s. 150

Burckhardt říká, že se nesmíme dát mýlit důmyslnými a částečně zlomyslnými postřehy o domnělé podřadnosti krásné pleti, se kterými se občas setkáváme.⁵³ Tímto chce Burckhardt poukázat na to, že nejen mužská osobnost může být vzdělaná a vykonávat hrdinské činy, ale je toho schopná i ženská osobnost.

Jean Delumeua nesouhlasí s názorem Jacoba Burckhardta, který považuje renesanční ženu za rovnou muži.⁵⁴ Delumeua říká, že nelze hovořit o rovnosti na základě několika panovnic nebo spisovatelek, které byly vyzdvihnuty, aby vykreslily obraz ženy v renesanci. Dle Delumeua tyto ženy sloužily pouze jako alibi, které měly vytvořit obraz rovnosti mezi mužem a ženou.⁵⁵ „*Povznesení několika z nich rozhodně neznamenal celkové osvobození.*“⁵⁶ Značným protikladem Burckhardtova pohledu na ženu je pohled, ve kterém jsou ženy označovány za nebezpečného Satanova pomocníka. Toto obvinění sahá hlouběji než na počátek novověku, rozvíjí se především díky rozšíření knihtisku mezi lety 1447/1448. Je to doba, ve které se zdálo, že se zlepšilo postavení ženy ve společnosti díky umění, literatury, dvorská kultura i protestantská teologie postavení ženy zlepšily.⁵⁷

„*Postoj mužů vůči „druhému pohlaví“ byl vždy rozporuplný, kolísal mezi přitažlivostí a odporem, okouzlením a záští.*“⁵⁸ Muži obviňovali ženy, že na zem přinesly hřích, neštěstí a smrt. Žena byla pojímána jako bytost, která „podléhala zkáze“ mnohem rychleji než muž a viditelněji než on. Byla to matka, která byla vnímaná jako dávkyně života, ale zároveň s tím přicházela postupná smrt. Proti mnoha čarodějnicím byly vzneseny žaloby za vraždu novorozeněte, které údajně předkládaly Satanovi.⁵⁹ Společnost potřebovala někoho jako obětní beránky, které by mohla obviňovat. Tím, kdo byl předurčen ke špatnosti, byla žena.⁶⁰ Špatná vlastnost nebyla přiřazena jedné ženě, ale všem ženám. Veškerým základem výrazů vztahujících se na ženu bylo zlo. Ženy byly zločinné, zlomyslné a také proradné nebo schopny vraždy.

---

⁵³ Tamtéž, s. 145

⁵⁴ Delumeua, J. *Strach na Západě ve 14. -18. století*, s. 177

⁵⁵ Tamtéž, s. 178

⁵⁶ Tamtéž, s. 178

⁵⁷ Delumeua, J. *Strach na Západě ve 14. -18. století*, s. 142 – 143

⁵⁸ Tamtéž, s. 142

⁵⁹ Tamtéž, s. 145

⁶⁰ Tamtéž, s. 154 – 155

Duchovní vyjadřovali svůj strach ze ženy především formou písní, které plnily úlohu kázání. Měli strach, že podlehnou ženám a proto je donekonečna prohlašovali za nebezpečné a ďábelské.⁶¹ Alsaský kazatel Thomas Murner, ve svých spisech v *Zařikávání bláznů a v Bratrstvu šejdířů*, říká o ženách, že jsou vnadidlo, které nastražil Satan, aby druhé pohlaví přilákal do pekel.⁶²

Označení ženy jako spojence ďábla se rodí ve světě žebravých řádů, které vyžadují christianizaci. Souvisí s tím i dnes méně známý spis *De planctu ecclesiae*, jehož autorem je zpovědník na papežském dvoře Alvaro Pelayo. Spis obsahuje mnoho obžalob žen. Žena je ďáblou zbraní a zdrojem veškerého ztracení nebo také čarodějnicí. Ženy jsou tím, co obrací dobro ve zlo a svými lživými vnadami vtahuje muže do propasti. *Ženy od přírody snáze podléhají dojmům a jsou připravenější přijímat vliv rozptýleného ducha, a když tuto svojí vlastnost užívají správně, jsou velmi dobré, ale když nesprávně, jsou velmi špatné.*⁶³

Ostré výpadky z per kazatelů či řeholníků proti ženám, se pro církve staly, ospravedlněním honu na čarodějnice.⁶⁴ K čarodějnictví nejvíce směřují ty ženy, které jsou nevěrné, ctižádnostivé a majetnické.⁶⁵ Ženy podléhají čarodějnictví, protože „*neznají mírnosti v dobrotě nebo hříchu, a když se vymaní z pout svého postavení v dobrotě a hříchu, dosahují těch nejvyšších výšin a nejhlubších hlubin.*“⁶⁶ Jean Bodin uvádí sedm základních vad, které ženu přivádějí k čarodějnictví: je lehkověrná, zvědavá, dá se snáze unést city než muž, má větší sklon ke špatnosti, je mstivá, snadno podléhá beznaději a je upovídána.⁶⁷ Ženy jsou slabší jak tělem, tak i duší, a proto snáze podléhají čarodějnictví.⁶⁸ Církev šířila veškerý strach ze ženy společně s dogmatem o jejím podřízeném postavení, které je dané její přirozeností. Kromě kněží šířili strach ze ženy také lékaři, soudci nebo úředníci. Jedním z lékařů byl François Rabelais žijící v 15. století. Ve svém pětidílném cyklu *Gargantua a Pantagruel*⁶⁹ se zabývá ženami a manželstvím. Rabelais zaujímá k ženám stanovisko shovívavosti

---

⁶¹ Tamtéž, s. 156

⁶² Tamtéž, s. 155

⁶³ Kramer, H. – Sprenger, J. *Kladivo na čarodějnice*, s. 109

⁶⁴ Delumeau, J. *Strach na Západě ve 14. -18. století*, s. 164

⁶⁵ Kramer, H. – Sprenger, J. *Kladivo na čarodějnice*, s. 117

⁶⁶ Tamtéž, s. 105

⁶⁷ Delumeau, J. *Strach na Západě ve 14. -18. století*, s. 179

⁶⁸ Kramer, H. – Sprenger, J. *Kladivo na čarodějnice*, s. 109

⁶⁹ Rabelais, F. *Gargantua a Pantagruel*, Praha, 1968

a dokonce i laskavosti, ale ne však oddanosti.⁷⁰ Renesanční lékaři hovoří o ženě jako o „nedokonalém a zmrzačeném muži“, o „řešení nouze“.⁷¹ Dle Delumeua se církve společně s lékaři vzájemně podporovali v úsilí obvinít ženu.⁷² Dále tento autor uvádí, že renesance je kulturou, která obviňuje ženu více než kterákoli jiná. Úvaha o tom, že by žena mohla být horší nebo lepší než muž, se renesančním vzdělancům zdá být nereálná. Žena je pro muže podezřelá nebo nebezpečná.⁷³

2.3 Vzdělávání žen v renesanční epoše

Nejvýznamnější příručkou o vzdělání žen, která shrnuje většinu dobových názorů a rad je dílo *De institutione foeminae christianae*, jehož autorem je Juan Luis Vives. Juan Luis Vives v předmluvě své knihy uvádí, že se rozhodl napsat spis na téma, které ještě nikdo před ním z velkého počtu spisovatelů neřešil a bude mít zásadní vliv na vzdělání křesťanských žen.⁷⁴ Vives ve svém díle odkazuje k tomu, že jeho rady nejsou určeny ženám, které si postačí se svojí rolí nevzdělané hospodyně.⁷⁵ Vives pokládal řeholnice za vzdělané ženy a proto říká, že „ke svatým ženám jsem měl jen malé rady, které zahrnují jejich povinnosti.“⁷⁶ Podle něho ženskému rozumu nestojí v cestě žádné překážky, aby dosáhl moudrosti.⁷⁷ Vives hovoří o morálních principech, které činí člověka lepším a doporučuje je pro vzdělání žen, jedná se o počestnost a cudnost.⁷⁸ Vives uvádí, že práce s vlnou a jiné domácí práce byly vždy ctností dobré ženy.⁷⁹ Mužské humanistické názory na vzdělávání žen mají jasnou podobu, ženy by se měly učit, ale upozorňují, že by se toho neměly naučit přespříliš. Pro ženy je vhodná znalost Bible, dobrých mravů a prostých mravních zásad, z domu mohou odejít jen do kostela. Vives uvádí, že pokud budeme ženám bránit v učení, tak se z nich stanou zlé lidské bytosti.⁸⁰ Většina ženské neřesti plynuli z nevědomosti, protože ženy neuměly

---

⁷⁰ Delumeua, J. *Strach na Západě ve 14.-18. století*, s. 169

⁷¹ Tamtéž, s. 171

⁷² Tamtéž, s. 170 – 171

⁷³ Tamtéž, s. 170 – 172

⁷⁴ Vives, J. L. *The Education of Christian woman . A sixteenth century manual*, s. 45

⁷⁵ Tamtéž, s. 49

⁷⁶ Tamtéž, s. 49

⁷⁷ Kingová, *Žena renesance*. In *Renesanční člověk a jeho svět*, kapitola VIII., s. 237

⁷⁸ Tamtéž, s. 64

⁷⁹ Tamtéž, s. 58-59

⁸⁰ Tamtéž, s. 64

číst nebo neslyšely o cudnosti a samotě.⁸¹ Ženy nemohly být součástí světa hospodářského, politického a duchovního, v němž vládli muži.

Ženám z chudých vrstev nebylo, stejně jako mužům poskytováno žádné vzdělání, zatímco ženám, které se vyznaly v umění a literatuře, těm byla poskytována dostatečná příprava. Nesmíme se opomenout vzdělání žen středních a vyšších vrstev. Tyto ženy byly vedeny zejména k ručním pracím, četbě náboženské literatury, k mlčenlivosti a poslušnosti. Dle Vivese je nejlepším zaměstnáním pro ženy odborné čtení, nenechává je totiž v nečinnosti.⁸² „*Výchova a vzdělání těchto žen sledovaly dvojitý cíl: za prvé, vyvíjet a pěstovat v nich povahové rysy, jež jsou nejvhodnější pro starosvětské manželství s mužem jako hlavou rodiny, za druhé, naučit ji všemu užitečnému pro chod domácnosti.*“⁸³ Juan Luis Vives uvádí, že je dobré dívku naučit číst nebo pracovat s vlnou a lénem, vede to k rozvoji mysli a také schopnosti pečovat o domov.⁸⁴ Dle Vivese bývá skromnost u žen někdy problémem.⁸⁵

Ke vzdělání žen se vyjadřuje také Baldassare Castiglione (1478–1529) ve své třetí knize *Dvořana*, prostřednictvím dialogu, vedený Iulianem, který říká, jaké věci, by měla žena znát, dle něho je nutné, aby žena uměla číst, vyznala se v hudbě a uměla malovat a také dokázala pobavit své okolí. Také říká, „*že velkomyslnost, ukázněnost, síla ducha, moudrost a jiné ctnosti nepadají při zábavné rozpravě na váhu, ale přesto si přeji, aby zdobily mou dámu, ani tak, že by byly užitečné pro zábavné povídání, třebaže i při něm mohou dobře posloužit, ale proto, aby platila za znamenitou dvořanku, aby jí tyto ctnosti sloužily ke cti a uplatňovaly se ve všem, co se dělá.*“⁸⁶ Na to v jeho dialogu Gasparo reaguje, proč tedy nechcete rovnou, aby ženy stály v čele měst a staraly se o veřejné dění a muži by převzali úlohu žen, tedy vařili by a předlí.⁸⁷ Na to mu odpovídá Iuliano „*nevíte, že i Platón, který ženy neměl dvakrát v lásce, jim dal za úkol střežit město.*“⁸⁸ Kingová se liší od Castigliona, který uvádí ve své knize

---

⁸¹ Tamtéž, s. 65

⁸² Tamtéž, s. 59

⁸³ Kingová, *Žena renesance*. In *Renesanční člověk a jeho svět*, kapitola VIII., s. 237

⁸⁴ Vives, J. L. *The Education of Christian woman*. A *sixteenth century manual*, s. 58

⁸⁵ Tamtéž, s. 58

⁸⁶ Castiglione, B. *Dvořan*, s. 206

⁸⁷ Tamtéž, s. 207

⁸⁸ Tamtéž, s. 207

Dvořan, že ženy by měly být vzdělané v literatuře, zatímco podle Kingové nejdůležitější roli ve vzdělání žen měly ruční práce, zejména šití, vyšívání a předení.⁸⁹

Florentský učenec Paolo da Certaldo (1347–1370), ve svém díle, *Libri di buoni consumi*, říká, „*dcery necht' se učí šít, ne však číst, ale péct chléb, kuchtat slepice, stlát postele, tkát, vyšívát a spravovat ponožky.*“⁹⁰ „*Názor, že jádro ženského vzdělání tvoří textilní řemesla, byl natolik rozšířený, že jehly, vřetena a podobné předměty se pro novou generaci intelektuálně nezávislých žen staly symboly jejich podoby.*“⁹¹

Dívky z vyšších vrstev společnosti mohly chodit na základní školy, ale na rozdíl od chlapců nemohly postupovat do vyšších ročníků. V roce 1561 byla v Londýně založena krejčovská škola, která poskytovala základní vzdělání dívkám. V Anglii docházelo k zakládání dalších škol určených pro dívky, tzv. „dámské školy“, kde se vyučovalo předení a tkaní nebo náboženství a čtení. Ženy své dcery učily v domácnostech povinnostem odpovídající jejich stavu, byly to úkoly spojené s textilem předení, šití, vyšívání, tkaní.⁹² Dle Kingové se i přes širokou škálu možností vzdělání, jen hrstka dívek z nižších a pracujících vrstev naučila psát.⁹³ Výchova dívek se ubírala především k řeholnímu životu, postupně se přeměňuje na praktickou výchovu k mateřství. Výchovu vedenou k náboženství preferuje Italka Angela Merici, která začala s křesťanským programem výuky, který se rozšířil po celé severní Itálii, do Belgie, Francie a Německa.⁹⁴ Podobně tomu bylo v několika aristokratických školách voršilek, kde bylo dívkám poskytováno vzdělání v latině, geografii nebo také slohu, náboženství. Bylo tomu tak i ve spoustě protireformačních školách, jejichž cílem bylo izolovat ženy od vlivu humanismu, volnomyšlenkářství a protestantismu.⁹⁵ Mezi takové školy je možno zařadit školu založenou Mary Wardovou nebo jansenisty v Port Royal.

Nejsilnější podnět dle Kingové k základnímu ženskému vzdělání přichází s protestantismem, „*který hlásal, že mají-li se všichni věřící usmířit s Bohem, a Bůh*

---

⁸⁹ Kingová, *Žena renesance*. In *Renesanční člověk a jeho svět, kapitola VIII.*, s. 207

⁹⁰ Tamtéž, s. 238

⁹¹ Tamtéž, s. 237

⁹² Fantazzi, Introduction. In Vives, J. L. *Education of a Christian Woman: A Sixteenth-Century Manual*, s. 16

⁹³ Tamtéž, s. 239

⁹⁴ Tamtéž, s. 239

⁹⁵ Tamtéž, s. 239

*promlouvá skrze Bibli, pak se všichni musí naučit číst.*⁹⁶ Philipp Melancton je nerozlučně spojený s reformačním hnutím na počátku 16. století.⁹⁷ Byl to právě on, kdo uskutečnil projekt Martina Luthera a založil dívčí školy, které by děvčata navštěvovala jednu či dvě hodiny denně po dobu dvou let. Koncem 16. století byla založena řada škol v královských městech. Dle Kingové byly původní cíle omezeny, ženy měly minimální znalosti a vracely se domu ke své přízi.⁹⁸

I přes neúspěchy spojené se zlepšením vzdělání žen, se hrstka žen rozhodla usilovat o možnost lepšího vzdělání. Tyto ženy si vybraly učební látku, kterou v této době měli k dispozici muži. Ženy měly znalosti latiny a také byly úspěšné při psaní různých žánrů. Mezi tyto ženy patřila např. italská humanistka Isotta Nogarola (1418-1466), jejíž nejvlivnější práci byl *Dialog o Adamovi a Evě*. Dále italská humanistka a spisovatelka Olimpia Morata (1526–1555), která napsala dílo *Dopisy*. Vzdělané ženy se vyskytují kromě Itálie také ve Francii či Anglii.⁹⁹ Tyto ženy prokázaly schopnost stát po boku tehdejších humanistů. Ženy narážely na výsměch a odpor z řad intelektuálních mužů, kteří pokládali velké vzdělání u žen za nepřístupné.¹⁰⁰

Humanismus vznikl Itálii ve 14. století, později se odtud v 16. století rozšířil do zbytku Evropy.¹⁰¹ Kingová uvádí, že na počátku 17. století humanistická vzdělanost začala upadat a ideálem se stala „žena – neintelektuálka“.¹⁰² Dle Kingové si v lepším případě ženy měly osvojit dovednosti jako je malování, tanec, cizí jazyky, hraní na hudební nástroje.¹⁰³ Vedlo to k tomu, že na počátku novověku připadla jedna gramotná žena na čtyři gramotné muže.

---

⁹⁶ Tamtéž, s. 239

⁹⁷ Cipro, M. *Prameny výchovy*, Sv. I. 16 a 17. století, s. 389

⁹⁸ Kingová, *Žena renesance*. In *Renesanční člověk a jeho svět*, kapitola VIII., s. 239

⁹⁹ Tamtéž, s. 240

¹⁰⁰ Tamtéž, s. 240

¹⁰¹ Fantazzi, Introduction. In Vives, J. L. *Education of a Christian Woman: A Sixteenth-Century Manual*, s. 17

¹⁰² Tamtéž, s. 241

¹⁰³ Tamtéž, s. 241

2.4 Ženy spisovatelky v období renesance

Ženy usilují o to, aby veřejnost přehodnotila jejich postavení ve světě. „*Vzestup mateřštiny snižuje překážky v cestě žen spisovatelek jak v Itálii, Francii, Nizozemí a Anglii a snad i jinde*“.¹⁰⁴ Díky tomu ženy oslovují veřejnost psaným slovem. Kingová uvádí, že jednou z nejranějších a nejvýznamnějších autorek v této době je Christian de Pisan (1363–1460), rodačka z Benátek. Byla autorkou mnoha děl, např. *Querelle du Roman de la Rose* (1402), své názory nejjasněji vyjádřila v díle *Cité des dames* (Město žen, 1405), kde popisuje soběstačné ženy. Dalším dílem, ve kterém značně podporuje vzdělávání žen, bylo, *Livre des trois vertus* (The Book of the Three Virtues, 1405), kde nastínila vhodné vzdělání pro ženy královské krve, dvorské i venkovské aristokratky, měšťanky, řemeslnice i vesnické ženy.¹⁰⁵ O její vzdělání se zasloužil především otec, přičemž matka byla značně proti tomu, aby se jakkoliv vzdělávala, měla zůstat doma u své přeslice.

Po smrti Christine de Pizan na její odkaz navazují italské humanistky, z nichž některé byly zmíněny již v předchozí podkapitole, jsou to Nogarola, Cereta, Fedele, Scala, Olympia Fulvia Morata. Humanistický zájem žen byl dobře dokumentovatelný. Byl to zájem, který byl zcela nový, ale muži v 15. století byl přijatý.¹⁰⁶ Poté, co v 16. století upadá činnost italských humanistek, se i přesto ženy nadále věnují podmínkám života žen. Jednou z nich byla Moderata Fonte, kde v díle *Il merito delle donne* (Zásluhy žen, 1600) obhajuje ženskou nezávislost ústy vědmy Corinny, která raději zemře, než aby se podřídila vůli mužů.¹⁰⁷ Moderata Fonte prostřednictvím svých postav vykresluje složitý vztah mezi mužem a ženou.¹⁰⁸ Dialog se odehrává během dvou dnů, kdy se tři ženy ujmou role žalobkyně a z dalších tří se stanou obhájkyňe

---

¹⁰⁴ Burke, P. The European renaissance centres and peripheries, s. 164

¹⁰⁵ Kingová, *Žena renesance*. In *Renesanční člověk a jeho svět*, kapitola VIII., s. 242

¹⁰⁶ Burke, P. The European renaissance centres and peripheries, s. 165

¹⁰⁷ Kingová, In *Žena renesance. Renesanční člověk a jeho svět*, kapitola VIII., s. 242

¹⁰⁸ Flemrová, A. In Fonte, M. *Zásluhy žen: kde se jasně ukáže, jak jsou ctihodné a oč jsou dokonalejší než muži*, s. 12

silnějšího pohlaví.¹⁰⁹ Ženám jsou rozdělené role a oni mohou klást argumenty a protiargumenty na téma, zda jsou větší pro společnost zásluhy žen nebo mužů.¹¹⁰

Významným hlasem byla díla básnířek 16. století, které kromě psaní v latině, psaly také v rodném jazyce např. Veronica Franco, Viktoria Colonna, Gaspara Stampa a Francouzka Louise Labé. Moderata Fonte představuje zcela jiný typ autorky, než jsou zmíněné spisovatelky, především z hlediska charakteristiky literárních děl.¹¹¹ Protipólem těchto průkopnic byly ženy, které stále psaly v rodném jazyce a věnovaly se tradičním tématům rodiny a Boha.¹¹² Burke uvádí, že pro toto období je rovněž podstatným důkazem ženského zájmu o zapojení se do společnosti i v jiném umění než je literatura, a také se vyznačuje zapojením neurozených žen v renesanční kultuře.¹¹³ Byla to například zpěvačka Tarquinia Molza, vystupující v roce 1580 ve Ferrare nebo Laura Terracina, která byla první ženskou literární kritičkou.¹¹⁴

„Žánry, pomocí nichž se ženy vyjadřovaly, se během staletí značně rozšířily, otevíral se tak čím dál větší prostor, v němž mohl zaznít ženský hlas.“¹¹⁵ Ženy dosahují stejného vzdělání jako muži, promlouvají podobně jako oni, právě v těchto stoletích, kdy ženy byly označovány za čarodějnice a součástí inkvičních soudů. Jejich nástrojem obrany proti mužům bylo pero, kterým psaly své spisy. Ženy chápaly svojí literární činnost jako jedinou zbraň proti mužské společnosti. Tyto ženy jsou donucené přijmout roli Amazonky a odvážně vtrhnout do mužské společnosti. Svým odbojem ztrácí a zpochybňují svoji ženskost.

Dlouholetá misogynická tradice byla v období renesance narušená a je nahrazená majetnickými útoky ze strany mužů na ženy a jejich následnou ženskou obhajobou. Muže velice znepokojovala ženská snaha upoutat na sebe pozornost. *„V období let 1595 – 1655 bylo ve Francii publikováno nejméně 21 děl obhajujících i zatracujících ženství.“¹¹⁶ Anglické misogynické dílo *The Schole House of Women (1541)*, které*

---

¹⁰⁹ Flemrová, A. In Fonte, M. *Zásluhy žen: kde se jasně ukáže, jak jsou ctihodné a oč jsou dokonalejší než muži*, s. 13

¹¹⁰ Flemrová, A. In Fonte, M. *Zásluhy žen: kde se jasně ukáže, jak jsou ctihodné a oč jsou dokonalejší než muži*, s. 12 – 13

¹¹¹ Flemrová, A. In Fonte, M. *Zásluhy žen: kde se jasně ukáže, jak jsou ctihodné a oč jsou dokonalejší než muži*, s. 10

¹¹² Kingová, In *Žena renesance. Renesanční člověk a jeho svět*, kapitola VIII., s. 243

¹¹³ Burke, P. *The European renaissance centres and peripheries*, s. 166

¹¹⁴ Tamtéž, s. 166

¹¹⁵ Kingová, *Žena renesance. In Renesanční člověk a jeho svět*, kapitola VIII., s. 243

¹¹⁶ Tamtéž, s. 244

vyvolalo značné literárni debaty a pokračovalo ve slavném díle *Hic mulier* (1620). Kingová uvádí, že *Hic mulier* je patrně esencí veškeré mužské zášti a nenávisti vůči ženám, jež aspirovaly na nějakou literární či veřejnou roli.¹¹⁷ Pokud se ženy držely pravidel určených pro ně: cudnosti, mlčení a poslušnosti, tak nebyly obětmi mužské zášti.

Ale také se vyskytují autoři, kteří obhajují myšlenku ženských ctnostných vlastností. Mezi ně patří Giovanni Boccaccio (1313–1375), který ženám vzdal hold ve svém díle *De claris mulieribus (On Famous Women, 1360)*.¹¹⁸ Opěvoval ženy, které ztělesňovaly tradiční ženské ctnosti cudnosti, čímž dle Kingové značné části žen ublížil, neboť podporoval většinu mužů v jejich misogynických názorech.

Mezi zastánce ženské vzdělanosti patří kníže humanistů Erasmus Rotterdamský (1469 – 1536), který ve své knize *Důvěrné rozhovory*, vede rozpravu mezi opatem a učenou ženou, on v roli odpůrce ženské vzdělanosti a ona obhájkyně. Antronus říká, že ženám patří vřeten a kužel, ale postupně v rozpravě s Magdalií, přichází na to, že i pro práci v domácnosti musí mít žena moudrost. Přičemž Magdalia zdůrazňuje důležitost knih pro ženské vzdělání. Zatímco Antronus, říká že „*knihy ubírají ženám mnoho rozumu, jehož beztoho mají málo.*“¹¹⁹ Dle Rotterdamského je studium, které zaměstnává celou duši, užitečnější než přeslice.¹²⁰

Německý polyhistor Cornelius Heinrich Agrippa (1486–1535) byl dle Kingové nejdůležitějším obhájcem ženských práv v jeho díle *De nobilitate et praecellencia foeminei sexus declamatio*. Přichází s významným tvrzením, že rozdíl mezi ženou a mužem je pouze anatomický, ale ve všem ostatním jsou stejní, jsou nadáni darem ducha, rozumu a slov.¹²¹

---

¹¹⁷ Tamtéž, s. 244

¹¹⁸ Tamtéž, s. 244

¹¹⁹ Rotterdamský, E. *Důvěrné rozhovory*, s. 75 – 76

¹²⁰ Tamtéž, s. 75

¹²¹ Kingová, *Žena renesance. Renesanční člověk a jeho svět*, kapitola VIII., s. 245

3 TEREZIE Z ÁVILY

Její řeholnické jméno je Terezie z Ávily nebo také Terezie od Ježíše. Vlastním jménem Teresa de Ahumada y Cepeda (1515–1582).¹²² Teresa de Ahumada y Cepeda je španělská mystička a reformátorka karmelitánského řádu. Terezie z Ávily je po své smrti velmi vyhledávaným odkazem v katolickém světě. „*Dokazuje to, že na její postavě a jejím životě bylo skutečně něco výjimečného.*“¹²³

Terezie z Ávily nebyla pro řeholní život rozhodnutá od svého dětství, až vývoj jejího života ji přivedl k myšlence stát se řeholnicí. Velkou zvláštností je, že tato reformátorka řeholního života, která byla také spisovatelkou svá léta dospívání raději, trávila se zrcadlem v ruce než s růžencem.¹²⁴ V roce 1531 se otec rozhodl umístit Terezii do kláštera augustiniánek Panny Marie Milostné. Mladé dívky se tam měly spíše zdokonalovat v náboženském životě a ve všech ctnostech, než se vzdělávat. Stačilo, „*když se naučily katechismu, číst a psát a trochu počítat, když byly obratnými vyšíváčkami, krajkářkami, dobrými pradelkami, průměrnými hudebnicemi, pokládalo se to za dostatečné vzdělání.*“¹²⁵ Strojená nevědomost se pokládala za noblesnější než inteligence a školometství.¹²⁶

Terezii nepřitahovalo manželství za podmínek, jaké v době renesance převládaly. Žena byla podřízená muži a nemohla mít žádná práva a právě proto začala Terezie přemýšlet nad tím, že se stane řeholnicí. „*Duch jí táhl do kláštera, smysly ji od něho vzdalovaly.*“¹²⁷

V roce 1536 Teresa de Ahumada y Cepeda i přes nesouhlas otce vstupuje do kláštera karmelitek od Vtělení. Byl to sňatek, kterému chce věnovat svojí veškerou lásku. Terezie nedokázala rozhodnout, zda je řeholní život tím, co je pro ni nejdůležitější. Nerozhodnost mohla mít více příčin: její chabé zdraví, rodinná

---

¹²² Auclairová, *Životopis Terezie z Avily*, s. 51

¹²³ Morreti, Předmluva. In Terezie z Avily. *Život*, s. 5

¹²⁴ Tamtéž, s. 24

¹²⁵ Tamtéž, s. 32

¹²⁶ Tamtéž, s. 32

¹²⁷ Tamtéž, s. 38

situace, přílišná velká řeholní komunita, nedostatečný výběr sester, špatná organizace kláštera a jeho vedení, poměrně všeobecná nízká úroveň řeholního života.¹²⁸

Terezie z Ávily se rozhodla skoncovat se svou nerozhodností mezi světem a Bohem. Pociťuje potřebu hlubšího vnitřního života, samoty a rozmluvy s Bohem. Chce provést revoluci ve svém řádě a založit nový klášter. Byla vystavená posměchům a každý si myslel, že tento její plán může zesměšnit. I řeholnice z kláštera Vtělení se proti ní obrátily za to, především kvůli změnám církevního řádu, které Terezie chtěla zavést. Po mnoha nástrahách se jí v roce 1562 podařilo otevřít nový Karmel svatého Josefa. Spolu se čtyřmi sestrami z kláštera Vtělení s Annou od Andělů, Marií Isabel, Isabel od svatého Pavla a Annou od svatého Jana. Otevření kláštera přináší velké lidské dobrodružství, vyplněné utrpením, pronásledováním, pomluvami a bojem s okolím, které Terezii a její sestry nechápalo.¹²⁹ Terezii reformní ideály zapadají do širšího kontextu katolické reformace a obavy ze šíření protestantismu.¹³⁰ „*Po dalších 20 let, tedy až do smrti, Terezie skoro pořád byla na cestách, vyjednávala, zakládala a řídila nové kláštery a od roku 1568 dávala podnět k zakládání i mužských klášterů podle své reformy.*“¹³¹ Terezie založila přes třicet klášterů.¹³²

I když její kláštery představovaly duchovní útočiště svého druhu pro ženy, byly stále vystavěny předpokladům patriarchálním.¹³³ V jejích kláštorech nešlo o vytvoření něčeho nového, šlo spíše o návrat k tomu původnímu. V kláštorech založených Terezii narůstal vliv mystické spirituality, všichni v tomto viděli Boží zásah, a tak učenci a svatí uložili Terezii za úkol, aby Boží zásah podrobně popsala.¹³⁴ Vznikla *Kniha zakládání*¹³⁵, byla to kniha popisující námahu a utrpení, které Terezie vytrpěla tím, že se rozhodla založit reformátorský klášter. Všechno to dělala pro lásku k Bohu. Terezie nepranýřovala církev a nehlásala její reformu, ani o sobě neříkala, že je Božím poslem. Církev chápala takovou jaká je, i s jejím učitelským úřadem a všemi svátostmi, obřady

---

¹²⁸ Morreti, Předmluva. In Terezie z Avily. *Život*, s. 6

¹²⁹ Terezie z Avily, *Život*, kapitola VIII. s. 67

¹³⁰ Gillian T. W. Ahlgren, *Teresa of Avila and the Politics of Sanctity*, str. 36

¹³¹ Tamtéž, s. 6

¹³² Bělič, O. – Forbelský, J. *Dějiny španělské literatury*, str. 59

¹³³ Gillian T.W. Ahlgren, *Teresa of Avila and the Politics of Sanctity*, str. 1

¹³⁴ Morreti, Předmluva. In Terezie z Avily. *Život*, str. 6-7

¹³⁵ Terezie od Ježíše, *Kniha o zakládání*, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1991

a zákony.¹³⁶ Terezie od Ježíše si vážila teologů.¹³⁷ Přátelila se s mnoha učenci své doby s Petrem z Alkantary, jezuitou Františkánem Borgisu a také s knězem Janem z Ávily.

„Terezie od Ježíše byla bezpochyby jedna z největších mystických duší v církvi.“¹³⁸ Moretti uvádí, že Terezie z Ávily byla velmi nadaná, dokázala vyličit duchovní a mystické zkušenosti a zážitky jako málokdo jiný. Mysticismus byl zřejmě pro Terezii nejen náhražkou vědy a filozofie, nýbrž i pozemské lásky.¹³⁹ V roce 1622, mnoho let po své smrti, je prohlášena za svatou Terezii od Ježíše. Její mimořádné nadání bylo důvodem toho, že jí společně s Kateřinou Sienskou v roce 1970 papež Pavel VI. prohlásil jako první ženu „mystickou učitelkou“. Jako učitelku jí mohly chápat také hospodyně.¹⁴⁰ Učitelkou byla také pro pracující, které tvoří všichni ti, kdo pěstují přátelství, všichni, kdo doufají proti všem.¹⁴¹ Terezie bránila ženy, byla pro větší a otevřenější roli žen v křesťanské společnosti.¹⁴² I přes patriarchát měla Terezie velký vliv na život žen.¹⁴³ Terezie žila v době, kdy všechny její spisy byly podrobeny kontrole.¹⁴⁴ Nebylo jisté, zda její knihy přežijí, právě díky kontrole.¹⁴⁵ Z lidského hlediska je Terezie spisovatelkou skutečně originální a nenapodobitelnou.

3.1 Terezie z Ávily a její literární činnost

První knihou Terezie z Ávily bylo její autobiografické dílo *Život*. První verzi díla *Život* napsala v roce 1562.¹⁴⁶ V této knize popisuje Terezie velmi dojemně svojí náročnou cestu svého poslání a překážky, které překonala k dosažení svých cílů.¹⁴⁷ V roce 1554 byla Terezie jeptiškou v klášteře Vtělení asi dvacet let a viděla jasně omezení ve svém duchovním růstu, který představoval její příslušnost ke karmelitskému

---

¹³⁶ Morreti, Předmluva. In Terezie z Avily. *Život*, str. 6

¹³⁷ Tamtéž, s. 7

¹³⁸ Tamtéž, s. 8

¹³⁹ Bělič, O. – Forbelský, J. *Dějiny španělské literatury*, str. 60

¹⁴⁰ Auclairová, *Životopis Terezie z Avily*, s. 433

¹⁴¹ Tamtéž, s. 433

¹⁴² Gillian T. W. Ahlgren, *Teresa of Avila and the Politics of Sanctity*, str. 1

¹⁴³ Tamtéž, s. 1

¹⁴⁴ Tamtéž, s. 1

¹⁴⁵ Tamtéž, s. 1

¹⁴⁶ Gillian T. W. Ahlgren, *Teresa of Avila and the Politics of Sanctity*, str. 28

¹⁴⁷ Tamtéž, s. 34

řádu a klášteru.¹⁴⁸ Tedy konverzi zkušenosti označila za počátek svého závazku k založení nové možnosti pro ženy v náboženském životě.¹⁴⁹ Terezie píše knihu *Život* a její další knihy proto, aby měly karmelitánky četbu nezbytnou pro jejich další rozvoj.¹⁵⁰ Po knize *Život* píše knihu *Cesta k dokonalosti* (před 1567). Je to zřejmě nejznámější a nejrozšířenější kniha svaté Terezie z Ávily.¹⁵¹ Je to příručka jak vést lidi k hlubšímu životu, rozjímavé modlitbě a hlavně dosáhnutí spojení s Bohem. Toto dílo bude podrobněji rozebráno v další části.

V letech 1577, kdy dochází k největší kritice její reformy, napsala dílo *Vnitřní hrad*.¹⁵² Je to vrcholný projev jejího spisovatelského umění a mystických ponaučení. V této knize Terezie popisuje s přesností různé stupně modlitby a nazírání.¹⁵³ Terezie od Ježíše dále napsala *Hrad v Nitru*¹⁵⁴ (před 1577), kde přirovnává člověka k hradu se sedmi komnatami a chce-li člověk dosáhnout spojení s Bohem a nalézt sebe, tak musí projít komnatami. V úvodu díla Terezie uvádí, že člověk má na konci duchovní cesty dospět k poznání toho, že ve středu jeho duše sídlí Bůh.¹⁵⁵ Tím, že se člověk začne modlit, vstoupí do vnitřního hradu.¹⁵⁶ První tři komnaty Terezie chápe jako sebepoznání. Podle Terezie v první komnatě člověk váhá, zda se obrátit k vnitřnímu životu nebo se soustředí opět jen na vnější život.¹⁵⁷ Ve druhé komnatě začíná člověk vnímat hlas Boží.¹⁵⁸ Tato komnata člověku pomáhá k určitému duchovnímu vhledu a také k postupu komnatami. Lákadlem pro člověka, aby sešel z cesty je ve druhé komnatě strach a také pocit méněcennosti. Ve třetí komnatě člověk spěje k duchovnímu vývoji, ke spáse.¹⁵⁹ V prvních třech komnatách je nejdůležitější milost Boží. Ve čtvrté komnatě člověk získává od Boha nadpřirozené schopnosti.¹⁶⁰ V páté komnatě dochází ke sjednocení, člověk se musí oddat Bohu.¹⁶¹ Šestá komnata znamená zasnoubení,

---

¹⁴⁸ Tamtéž, s. 35

¹⁴⁹ Tamtéž, s. 35

¹⁵⁰ Tamtéž, s. 33

¹⁵¹ Kodet, Úvod. In. Terezie z Ávily. *Cesta k dokonalosti*, s. 5

¹⁵² Bělič, O. – Forbelský, J. *Dějiny španělské literatury*, str. 60

¹⁵³ Morreti, Předmluva. In Terezie z Ávily. *Život*, s. 8 – 9

¹⁵⁴ Terezie z Ávily, *Hrad v nitru*, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1991

¹⁵⁵ Tamtéž, s. 10

¹⁵⁶ Tamtéž, s. 12

¹⁵⁷ Tamtéž, s. 18 – 19

¹⁵⁸ Tamtéž, s. 26

¹⁵⁹ Tamtéž, s. 33 – 34

¹⁶⁰ Tamtéž, s. 55

¹⁶¹ Tamtéž, s. 91 – 92

kterému předchází důkladné očistění.¹⁶² Když je člověk očištěn od mravního prachu, špíny tak vstoupí do sedmé komnaty, kde dochází ke spojení ducha s Bohem.

Terezie píše také díla prozaická. Při psaní prózy působí dojmem naprosté spontánnosti.¹⁶³ Její věty nedodržují syntax a píše slovníkem hovorové řeči. Touto spontánností Terezie ukazuje na svoji intimitu a důvěrnost, kterou vyniká.¹⁶⁴ Kromě prózy psala Terezie také veršem.¹⁶⁵ Básnická díla nejsou rovna jejím dílům prozaickým, ale přesto jsou významná. Mezi básnická díla Terezie patří *Básně* a také její *Dopisy*. Moretti uvádí, že jich musela napsat okolo tisíce, ale uchovalo se jich asi jen 500. Dle Morretiho toto dílo odhaluje její rozmanitou osobnost, hlubokou znalost lidí, jemný humor, organizační smysl.¹⁶⁶

3.2 Cesta k dokonalosti

3.2.1 Okolnosti spojené s kontextem díla

Dílo *Cesta k dokonalosti* vzniká v době, kdy se Terezie již nachází v pozici zakladatelky, matky a učitelky první komunity reformovaných mnišek kláštera sv. Josefa v Ávile, založeného v roce 1562.¹⁶⁷ Terezie je zaměstnaná předemím s cílem zajistit finanční prostředky pro fungování svého kláštera, ale kromě pracovního zatížení je také velmi oddaná modlitbám a rodinné atmosféře prvního společenství mnišek. „*Sestry samy jí víckrát žádaly, aby jim předala svou zkušenost s modlitbou, aby tak měly po ruce praktické pokyny, jimiž by se na cestě modlitby a společného života mohly řídit.*“¹⁶⁸ Terezie se nejdříve zdráhá, ale poté uposlechne příkaz, který jí dá presentat Dominik Bañez z řádu sv. Dominika, její zpovědník. Sepíše pro své dcery rady, které si to tolik přejí a žádají jí. Sama Terezie v předmluvě své knihy *Cesta k dokonalosti* uvádí „*protože mě mají opravdu rády, budou ochotněji číst toto*

---

¹⁶² Tamtéž, s. 97

¹⁶³ Bělič, O. – Forbelský, J. *Dějiny španělské literatury*, str. 60

¹⁶⁴ Tamtéž, s. 60

¹⁶⁵ Tamtéž, s. 60

¹⁶⁶ Kodet, Úvod. In. Terezie z Ávily. *Cesta k dokonalosti*, s. 8

¹⁶⁷ Kodet, Úvod. In. Terezie z Ávily. *Cesta k dokonalosti*, s. 5

¹⁶⁸ Tamtéž, s. 5

nedokonalé dílo, psané neohrabaným stylem než jiné spisy tolika moudrých, kteří dobře ovládali pero. ¹⁶⁹

Cesta k dokonalosti měla dvě verze. První byla vydaná zřejmě před rokem 1566 a nese označení *Rukopis z Escorialu*. Druhou verzi knihy píše Terezie vzápětí, nejspíše koncem roku 1566. Důvod, proč píše druhou verzi této knihy je, že první verzi knihy neschválil teologický cenzor, dominikán P. Garcíá de Toledo. Druhá verze knihy *Cesta k dokonalosti* nese označení *Rukopis z Valladolidu*. Tento rukopis obsahuje značné změny zapříčiněné cenzurou, které všechny náboženské texty musely podléhat. Také to bylo způsobené nestabilitou uvnitř církve. První rukopis byl určený pro třináct sester v klášteře, zatímco druhý rukopis byl již přínosem i pro lidi za zdmi kláštera. Druhá verze knihy značně ztrácí na své spontánnosti, protože Terezie musela odstranit vše s čím P. Garcíá de Toledo nesouhlasil.¹⁷⁰ „*Vynechala především polemické pasáže o aktuální vnitrocírkevní a společenské situaci, narážky na nespravedlivé zacházení inkvizice a některé zmínky o svých duchovních zkušenostech.*“¹⁷¹ Druhá verze knihy ztrácí důvěrný tón, který církvi vadil. Ale i přesto Terezie k textu přistupuje velmi zaujatě a doplňuje ho značnými teologickými reflexemi. Mezi první a druhou verzí knihy existuje tedy rozdíl, ale klíčové učení je v obou verzích knihy identické, rozdíl je pouze v tom, jak jej Terezie podává.¹⁷² Ani Terezie se nevyhnula obvinění ze subjektivního mysticismu. „*Přesto však zůstala ve svém díle věrná své osobní zkušenosti, kterou chtěla předat sestřám, a víceméně i osobnímu tónu, jakkoli byl teologům inkvizice podezřelý.*“¹⁷³

3.2.2 Cesta k dokonalosti

Ve svém rozboru knihy budu vycházet z druhé Tereziiny redakce *Cesty k dokonalosti*, která je doplněná odlišnostmi od první redakce v poznámkách. Terezie je učitelkou na cestě modlitby. Záměr její práce byl především pedagogický, ale zároveň i mystagogický, protože vysvětluje sestřám jednotlivé stupně modlitby

---

¹⁶⁹ Terezie z Avily, Předmluva. Terezie z Avily. *Cesta k dokonalosti*, s. 17

¹⁷⁰ Kodet, Úvod. In. Terezie z Ávily. *Cesta k dokonalosti*, s. 6

¹⁷¹ Tamtéž, s. 6

¹⁷² Tamtéž, s. 6

¹⁷³ Tamtéž, s. 6

a také způsob, jakým mají vést život řeholnice.¹⁷⁴ „Dle svaté Terezie je na cestě modlitby nutno postupovat od těch nejjednodušších forem ústní modlitby k rozjímání, rozjímání ke kontemplaci ve smyslu usebrání, a dá-li Pán, až ke kontemplaci vlité neboli k modlitbě klidu, nebo dokonce k modlitbě sjednocení s Bohem.“¹⁷⁵ Kontrastem Terezie je Erasmus Rotterdamský, který kladl důraz spíše než na ústní modlitbu na modlitbu vnitřní.¹⁷⁶

Druhá verze *Cesty k dokonalosti* má 42 kapitol, které lze tematicky rozdělit do pěti částí. Každá kapitola je poměrně krátká a vystižně splňuje dané poslání, které chce Terezie v dané kapitole sestřám předat. V předmluvě Terezii uvádí důvody toho, proč knihu s radostí napsala, byla to především její láska k sestřám. Terezie modlitbu vnímá jako pohled na Boha. Je to láskyplný pohled, který je v každém lidském partnerství, je to ten pohled, který má Snoubenec pro svoji snoubenku, ten který u ní vyvolává obrovskou radost.¹⁷⁷ Terezie celé své dílo napsala z vlastní zkušenosti, jejím cílem je, aby povzbudila ženy v jejich ctnosti a tím se přiblížily tolik v této době vyzdvihovaným mužům. Tím, co vede k dobré modlitbě a také ke správnému řeholnímu životu je dle Terezie dobré svědomí.

V prvních třech kapitolách Terezie nastiňuje ideál kontemplativního života u sester reformovaného Karmelu. Terezie sestřám dává radu, že se nemají zabývat světskými záležitostmi, když za řeholnicemi lidé chodí s prosbou modlitby, ve které se chtějí modlit za to, aby jim jejich Výsost dala peníze. Úkolem sester je modlit se, aby již nikdo nebyl bez příčiny zavražděn. Řeholnice nemají toužit po penězích, mají žít v chudobě, protože jen ona jim přináší opravdový život. Terezie říká „svatá chudoba je našim erbem.“¹⁷⁸ Ve čtvrté kapitole Terezie uvádí, že je důležitá upřímná láska, kterou jsme navzájem propojeni. Chybná je ale láska mezi mužem a ženou, kdy každý z nich je milován jinak.¹⁷⁹

V dalších kapitolách Terezie klade důraz na odpoutanost a pokoru jako základ života modlitby.¹⁸⁰ Od šestnácté kapitoly se věnuje ctnostem života řeholnice,

---

¹⁷⁴ Tamtéž, s. 6 – 7

¹⁷⁵ Tamtéž, s. 7

¹⁷⁶ Tamtéž, s. 7

¹⁷⁷ Tamtéž, s. 8

¹⁷⁸ Tamtéž, s. 24

¹⁷⁹ Tamtéž, s. 32

¹⁸⁰ Tamtéž, s. 7

kterých si řeholnice má vážit a netoužit po žádných ze světského života. Po dokonalosti touží každý, pokud si řeholnice uvědomí svého připoutání k Bohu, tak jí poskytne veškeré ctnosti. Terezie také uvádí, jak je důležitá jednota činnosti a modlitby. Ten, kdo je ochoten pro Boha zemřít, je opravdový řeholník. Tím se stává Terezie na konci svého života, kdy po ničem jiném než po smrti netouží, proto aby se konečně shledala s Bohem. Tato řeholnice byla vlivnou ženou v dobách, kdy se jen málo žen mohlo vzdělávat či psát své rady pro ostatní ženy.

4 DVORNÍ ŽENA

4.1 Vzdělávání na šlechtických panovnických dvorech

Vzdělávání v aristokratických rodinách probíhalo u dcer a synů značně odlišně. Klád se důraz především na vzdělání mladých aristokratů, zatímco na vzdělávání dívek nebyl kladen velký důraz. Pro šlechtickou rodinu nebylo důležité, aby byla žena vzdělaná v právu nebo v cizích jazycích, jako tomu bylo u mladých šlechticů.

O výchovu synů se od sedmi let staral otec. Na začátku 16. století se mění nároky na vzdělání a výchovu aristokratických synů, s čímž museli otcové počítat, pokud nechtěli, aby jejich synové byli vystaveni posměchu a vyřazení z aristokratické společnosti.¹⁸¹ Většinou byli synové posíláni na studium do zahraničí anebo měli soukromého učitele. „*Mladík musí být veden především k bohabojnosti, je ale také třeba, aby dovedl ovládat své chování, nepodléhal vášním, naučil se hospodařit s časem, jednat s lidmi různých stavů a spravovat své hospodářství, svou rodinu a své služebnictvo.*“¹⁸² Mladí šlechtici se učili národní jazyk a také němčinu, důležitá byla také znalost latiny.¹⁸³ Latina byla jazykem vzdělců, právě proto ji museli mladí aristokraté umět.¹⁸⁴ Castiglione v díle *Dvořan* uvádí, že mladý muž by měl být vzdělán v oboru humanitních studií, kromě latiny by měl ovládat také řečtinu, také aby znal dějiny a měl by být znalý ve psaní veršem i prózou.¹⁸⁵ Gramotnost patřila na přelomu 15. – 16. století k základním znalostem v šlechtických rodinách, tedy alespoň u mužů.¹⁸⁶

Šlechta v českém prostředí neměla v renesanci vyhrazené školy, takže se museli mladí šlechtici vzdělávat ve stavovských učilištích. Velmi často docházelo k tomu, že se šlechtici odjížděli vzdělávat specializovanější školy gymnaziálního typu, která

---

¹⁸¹ Mařa, P. *Svět české aristokracie*, kapitola Aristokratická výchova, s. 301

¹⁸² Tamtéž, s. 301

¹⁸³ Bůžek, V. – Hrdlička J.- Král, P. – Vybíral, Z. *Věk urozených*, kapitola Od kolébky do truhly, s. 292 – 293

¹⁸⁴ Tamtéž, s. 293

¹⁸⁵ Castiglione, B. *Dvořan*, s. 82

¹⁸⁶ Mařa, P. *Svět české aristokracie*, kapitola Aristokratická výchova, s. 302

se nacházela za hranicemi Českého království.¹⁸⁷ Studium se zde zaměřovala na latinu, vybranou literaturu a náboženství.¹⁸⁸ Od druhé poloviny 16. století se v habsburské monarchii vytvářela celá řada jezuitských škol, které poskytovaly vzdělání v rozhraní 13 až 15 let studia, nekatoličtí šlechtici se do těchto škol nehlásili.¹⁸⁹ Do těchto škol dávali na výchovu své syny např. rodiny Popelů z Lobkovic nebo Pernštejnů. Jezuité doplnili tradiční vzdělání o nový prvek – divadlo.¹⁹⁰

Mladí aristokraté se vzdělávali také v zámeckých školách, byly to většinou jen dočasné školy, které měly zajistit vzdělání synů. Jednu takovou školu založil na svém hradu Hasištejně humanista a básník Bohuslav Hasištejnský z Lobkovic (1461–1510), sám na této škole vyučoval.¹⁹¹ Mladí šlechticové se vzdělávali také v dvořanské výchově. Baldassare Castiglione v díle *Dvořan* uvádí, že vynikající a dokonalý dvořan by měl nejen dobře číst, ale také i dobře psát.¹⁹² Dle Castigliona by měl řádný muž být rozvážný, šlechetný, ale k tomu nepotřebuje žádné rady, stačí mít dobrou duši a je z něj řádný dvořan.¹⁹³

Kontrastem k tomu byly dívky, které nacházely uplatnění jako královniny dvorní dámy. „*Dcery urozených rodičů se ve společnosti vysoce postavené aristokratky učily zásadám společenského chování, tanci, hudbě, zpěvu a ručním pracím.*“¹⁹⁴ Ve fraucimoru se scházely dívky a ženy z šlechtických rodin. Fraucimor na dvoře Rožmberků vedla poslední manželka Petra Voka, Kateřina Rožmberská z Ludanic (1565–1601).¹⁹⁵

Součástí vzdělávání mladých šlechticů se staly také cesty do zahraničí. „*Cesty českých šlechticů okolo poloviny 16. století měly vedle poznávání pamětihodností v cizích krajinách za úkol přivést mladíky do prostředí velkých evropských dvorů, na kterých si mohli osvojit základy dvorského chování v praxi.*“¹⁹⁶ Později se tyto cesty začaly označovat jako „kavalírské cesty“. Cesta se skládala ze dvou základních částí,

---

¹⁸⁷ Tamtéž, s. 304

¹⁸⁸ Tamtéž, s. 304

¹⁸⁹ Tamtéž, s. 305

¹⁹⁰ Bůžek, V. – Hrdlička J. - Král, P. – Vybíral, Z. *Věk urozených*, kapitola Od kolébky do truhly, s. 297

¹⁹¹ Bůžek, V. – Hrdlička J. - Král, P. – Vybíral, Z. *Věk urozených*, kapitola Od kolébky do truhly, s. 292 – 293

¹⁹² Castiglione, B. *Dvořan*, s. 66

¹⁹³ Tamtéž, s. 80

¹⁹⁴ Bůžek, V. – Hrdlička J. - Král, P. – Vybíral, Z. *Věk urozených*, kapitola Od kolébky do truhly, s. 298

¹⁹⁵ Tamtéž, s. 298

¹⁹⁶ Tamtéž, s. 299

za první studium na univerzitě. Většinou šlo o studium práva, ale mezi studijními programy byla také matematika, geometrie, latina a další cizí jazyky.¹⁹⁷ Druhým smyslem těchto cest bylo učení šermů, jezdeckví, vlajkonosectví, hra na hudební nástroje, malba a kresba, tanec.¹⁹⁸ Cílem „kaválírské cesty“ bylo studium, které zúročí v dospělém věku a přispějí tím k rozvoji své země.¹⁹⁹ To byl svět mužů, ženy ani nestudovaly a ani necestovaly za vzděláním.²⁰⁰

4.2 Polyxena z Pernštejna

Polyxena z Pernštejna (1566–1642) pocházela z rodu Pernštejnů, který po dlouhou dobu stál v čele české a moravské šlechty. Polyxena žila v ústraní až do roku 1587, kdy se provdala za šlechtice, který byl o mnoho let starší, za Viléma z Rožmberka.²⁰¹ Byl to spíše sňatek z rozumu než z lásky, což bylo v této době standardem. Jeho předchozí bezdětná manželství pro něj znamenala osobní tragedii, a proto do tohoto sňatku vkládal velkou naději.²⁰² Dle Janáčka „*se provdáním naplňoval její životní osud a jako všechny její současnice se měla stát zbožnou a počestnou manželkou.*“²⁰³ Po smrti svého manžela Viléma z Rožmberka se stává velmi bohatou mladou vdovou. Manželství s Vilémem jí přineslo mnoho zisků, kromě společenského sebevědomí získala také znalost cizích jazyků.

Polyxena se zapojovala do veřejného dění spolu s Evou z Rožmberka (1537–1591), sestrou Viléma a Petra Voka. Výrazně ovlivnily osud rožmberského rodu.²⁰⁴ Karel starší ze Žerotína vyslovil svůj soud o Polyxeně těmito slovy: „*Polyxena má intelektuální převahu nad ostatními ženami.*“²⁰⁵ Dle Janáčka ho musela zaujmout Polyxenina osobní obratnost ve společenském styku, její duchaplnost a její povznesenost nad světem českých šlechticů a také Polyxenin politický

---

¹⁹⁷ Tamtéž, s. 302

¹⁹⁸ Tamtéž, s. 302

¹⁹⁹ Tamtéž, s. 303

²⁰⁰ Janáček, J. *Ženy české renesance*, s. 44

²⁰¹ Březan, V. *Životy posledních Rožmberků I*, s. 336

²⁰² Březan, V. *Životy posledních Rožmberků II*, s. 655 – 656

²⁰³ Janáček, J. *Ženy české renesance*, s. 36

²⁰⁴ Tamtéž, s. 41

²⁰⁵ Tamtéž, s. 97

rozhled.²⁰⁶ I přes poklonu, kterou Polyxeně Žerotín složil, to nepřineslo ani malý příznak, že on nebo jeho současníci by chtěli změnit podřízené postavení ženy k muži.²⁰⁷ Všichni považovali Polyxenu za zcela výjimečnou ženu, ale i přesto nebyla schopna změnit nic na podřadné úloze žen.²⁰⁸

Skutečnou politickou osobností se stává v roce 1603, kdy uzavírá Polyxena sňatek se vzdělaným a uznávaným politikem Zdeňkem Vojtěchem z Lobkovic. Ačkoliv svatba mezi Zdeňkem Vojtěchem z Lobkovic s Polyxenou z Pernštejna patřila do kategorie sňatků z rozumu, vytvořilo se po čase mezi oběma manželi silné citové pouto.²⁰⁹ V roce 1609 se jim narodil syn Václav. Polyxena se následující léta věnovala jen výchově svého syna. Nepřítomnost manžela v Polyxeně vzbudila velkou lásku k synovi, kterému věnovala svojí veškerou péči.

4.2.1 Intelektuální obzory Polyxeny z Pernštejna prostřednictvím manželské korespondence se Zdeňkem Vojtěchem z Lobkovic

V reflexi Polyxeny z Pernštejna vycházím především z dopisů z let 1618 až 1624 nacházející se v knize Pavla Marka s názvem *Svědectví o ztrátě starého světa*.

V dopisech Polyxena vystupovala v mnoha společenských rolích. Byla milující manželkou, ale také starostlivou matkou a osobou, která vzbuzovala respekt jako šlechtična a kancléřova manželka. Polyxena byla především milující manželkou, o této velké lásce, kterou chovala, ke svému manželovi se dozvídáme prostřednictvím jejich dopisů. Manželé si psali vždy při příležitosti odjezdu pošty, tedy dvakrát týdně, za rok to bylo 208 dopisů, ale ani toto číslo nebylo konečné, protože si často posílali dopisy po osobách cestujících mezi Prahou a Vídní.²¹⁰ Dopisy byly psané především ve španělštině, protože Polyxena španělštinu ovládala skvěle, díky tomu, že její matka

---

²⁰⁶ Tamtéž, s. 97

²⁰⁷ Tamtéž, s. 98

²⁰⁸ Tamtéž, s. 206

²⁰⁹ Marek, P. *Svědectví o ztrátě starého světa*, s. 40

²¹⁰ Tamtéž, s. 23

Marii Manrique de Lara (1538–1608) byla původem Španělka.²¹¹ Češtinou a němčinou psala Polyxena většinou poddaným a hospodářským správcům.²¹² Hlavním důvodem, proč si manželé psali španělsky, mohlo být také to, že španělština v renesanci nebyla příliš rozšířeným jazykem. A manželé si tak mohli psát ve své korespondenci utajeně, o intimních věcech nebo také o politických otázkách, které zatím nebyly zveřejněny.²¹³ Polyxena se Zdeňkem používali přezdívky pro lidi, o kterých si psali, aby tak mohla být ještě více v utajenosti témata jejich diskuze.²¹⁴ V dospělosti jejich syna Václava se i on přidává k jejich osobní korespondenci a píše si tak s matkou španělsky.

Forma osobních dopisů lobkovického páru obvykle odpovídala dobovému schématu, které mělo pět částí – salutatio, exordium, narratio, petitio a conclusium.²¹⁵ Tím tedy korespondence nevybočila z běžných pravidel pro psaní dopisů mezi manželskými páry.²¹⁶ Dodržování norem pro psaní korespondencí znamenalo, že daný pisatel byl vzdělaný a také zkušený v psaní korespondencí.

Dopisy dosvědčují, že láska manželů byla oboustranná. Listy Polyxeně a Zdeňkovi pomáhaly překonat problémy každodenního života. V korespondenci manželů nechybělo malé vyznání či jiný doklad dosvědčující lásku mezi manželi. Manželé dodržovali i dobou daný charakter salutatio, neboli oslovení. Oslovovali se láskyplným pozdravem. Polyxena svého manžela často oslovovala „Můj živote“. Pro Zdeňka byla jeho manželka velmi důležitá a projevoval Polyxeně velkou lásku např. při oslovení „Mé jediné dobro a potěšení“, „Má kněžno“.²¹⁷ Z Polyxenina oslovení tedy není patrná žádná podřízenost k manželovi, ale přesto vzhledem k renesančnímu postavení ženy, lze říci, že charakter oslovení určoval muž.

Zvláštním dopisem, který Polyxena svému manželovi napsala, byl dopis, který byl psán česky a částečně německy.²¹⁸ A zcela bez láskyplného pozdravu. Příčinou toho

---

²¹¹ Tamtéž, s. 25

²¹² Tamtéž, s. 25

²¹³ Bůžek, V. – Hrdlička J. - Král, P. – Vybíral, Z. *Věk urozených*, kapitola Od kolébky do truhly, s. 331 – 332

²¹⁴ Marek, P. *Svědectví o ztrátě starého světa*, s. 25

²¹⁵ Tamtéž, s. 25

²¹⁶ Tamtéž, s. 25

²¹⁷ Dopisy Polyxeny z Pernštejna a Zdeňka Vojtěcha z Lobkovic, z 21. 6. 1623, In *Svědectví o ztrátě starého světa*, s. 241

²¹⁸ Dopisy Polyxeny z Pernštejna a Zdeňka Vojtěcha z Lobkovic, z 3.4. 1624, In *Svědectví o ztrátě starého světa*, s. 271 – 272

mohlo být, že šlechtična žádala muže o peníze, aby mohla zaplatit rodinné dluhy. Z dopisu vyznívá podřadnější role Polyxeny.

Lobkovický pár používal také ustálené loučení, neboli *conclusia*.²¹⁹ Formulace, které manželé užívali, se zdají být stejně vřelé a láskyplné jako pozdravy. Polyxena se často označovala jako „otrokyně“, manžel jí to vracel stejným ekvivalentem. Zdeněk Vojtěch označuje sebe jako „jejího otrok.“²²⁰ Rozdíl od oslovení manželů je v tom, že Polyxena používala stále stejné oslovení manžela, ale Zdeněk používal různorodost pozdravů. Kontrast je v závěrečném loučení, kdy Zdeněk z Lobkovic užívá skoro stejné rozloučení ve většině z dopisů. S Polyxenou se loučí slovy „tvůj věrný manžel a otrok Zdeněk“²²¹ nebo „váš věrný otrok Zdeněk.“²²² Zatímco Polyxena se vyznačovala nestálostí výrazů jako například: „*tvá věrná otrokyně Polyxena z Pernštejna*.“²²³

„*Úvod dopisu – tzv. exordium – sice nemělo pevně danou formu, avšak přesto lze v jeho rádcích vysledovat určité společné prvky.*“²²⁴ Ve většině dopisů se manželé informují o tom, zda jim byl doručený předchozí dopis a také o tom, po kom je posílali. Exordium a *petitia* slouží velmi často k prosbám, ve kterých se obrací k Bohu. Prosí v něm o ochranu svého manžela a toho nejlepšího pro něj. Jednou takovou prosbou, kterou Polyxena vyslovuje je: „*At' Vám ten, jenž všechno muže, to jest Bůh, dopřeje vše, co jen může.*“²²⁵ Tento projev lásky svědčí o její oddanosti k Bohu a také o tom, že byla milující ženou. Polyxena svou lásku dala ve svých dopisech několikrát značně najevo, důkazem toho může být příklad z jednoho dopisu „*Prosím Vás, chovejte mě ve své milosti*“.²²⁶ Lásku v dopisech projevovat i Zdeněk: „*Můj živote, očekávám Vaše dopisy*

---

²¹⁹ Tamtéž, s. 25

²²⁰ Dopisy Polyxeny z Pernštejna a Zdeňka Vojtěcha z Lobkovic, z 13.7. 1624, In *Svědectví o ztrátě starého světa*, s. 301

²²¹ Dopisy Polyxeny z Pernštejna a Zdeňka Vojtěcha z Lobkovic, z 15.7. 1624, In *Svědectví o ztrátě starého světa*, s. 302

²²² Dopisy Polyxeny z Pernštejna a Zdeňka Vojtěcha z Lobkovic, z 15.8. 1624, In *Svědectví o ztrátě starého světa*, s. 308

²²³ Dopisy Polyxeny z Pernštejna a Zdeňka Vojtěcha z Lobkovic, z 10.6.1626, In *Svědectví o ztrátě starého světa*, 470

²²⁴ Marek, P. *Svědectví o ztrátě starého světa*, s. 25

²²⁵ Dopisy Polyxeny z Pernštejna a Zdeňka Vojtěcha z Lobkovic, z 25.7.1626, In *Svědectví o ztrátě starého světa*, 481

²²⁶ Dopisy Polyxeny z Pernštejna a Zdeňka Vojtěcha z Lobkovic, z 10.5. – 18.5. 1626, In *Svědectví o ztrátě starého světa*, 460

*jako Žid Mesiáše, nevím, co je příčinou toho, že od Vás nemám žádné zprávy. Můj život, nezapomeňte na svého Zdeňka.*²²⁷

Petitio, neboli závěr, byl většinou stejného zaměření jako exordium, obsahoval prosby k Bohu, ale ne vždycky obvykle byl doplněný přáním.²²⁸ Nechyběly mezi nimi přímluvy za osoby šlechtického i duchovního stavu. Polyxena a Zdeněk Vojtěch si vzájemně sdělovali pozdravy pro příbuzné a také informace o jejich zdravotním stavu. Jako například v dopise z roku 1622, který poslal Zdeněk „*Všem vyříd'te mé pozdravy s políbením rukou, hlavní paní Khuenové, paní Trautsonové a jejímu muži, slečnám, Jožce, hraběti Vratislavovi.*“²²⁹

Dle Marka je nejvýznamnější částí dopisu bezesporu narratio. „*V dopisech Zdeňka Vojtěcha a jeho ženy se odrážejí nejdůležitější politické události bělohorské a pobělohorské doby.*“²³⁰ Polyxena byla ženou, která se značně zapojovala do politického dění. Manželé byli hluboce věřícími katolíky. Jejich shoda v náboženské, politické i kulturní orientaci se stala základním předpokladem jejich harmonického soužití.²³¹

V době konfliktu, kdy je v Českém království i ve Svaté říši římské vyhrocená situace, tak Polyxena píše svému manželovi o strachu, který o něj má. Tento strach dokládá i dopis z roku 1622, ve kterém se Polyxena strachovala o kancléřovo zdraví, „*Mě stačí, že jste zdrav a v pořádku, jak píšete.*“²³² Velkou péči o zdraví své manželky projevil i Zdeněk Vojtěch. Poté co se od lékaře dozvídá o bolestech, které během nemoci Polyxena měla, tak jí píše dopis: „*Má duše, dejte na sebe pozor, především pak na Vaše zdraví, neboť to je to nejdůležitější.*“²³³

Do této části dopisu patří také prosby k Bohu. Polyxena se za svého muže modlila k Bohu, jak píše v dopise z roku 1618. „*Dnes v předvečer naší Panny Marie*

---

²²⁷ Dopisy Polyxeny z Pernštejna a Zdeňka Vojtěcha z Lobkovic, z 24. 1. 1622, In *Svědectví o ztrátě starého světa*, 195

²²⁸ Marek, P. *Svědectví o ztrátě starého světa*, s. 27

²²⁹ Dopisy Polyxeny z Pernštejna a Zdeňka Vojtěcha z Lobkovic, z 22. 7. 1619, In *Svědectví o ztrátě starého světa*, s. 173

²³⁰ Marek, P. *Svědectví o ztrátě starého světa*, s. 27

²³¹ Marek, P. *Svědectví o ztrátě starého světa*, s. 43

²³² Marek, P. *Svědectví o ztrátě starého světa*, s. 20

²³³ Dopisy Polyxeny z Pernštejna a Zdeňka Vojtěcha z Lobkovic, z 16.3.1625, In *Svědectví o ztrátě starého světa*, s. 379

*Sněžné (4. srpna). V den Portiunculy (2. srpna) jsem Vás svěřila Bohu.*²³⁴ Zdeněk jí za tyto modlitby k Bohu, kterými se stará o jeho život velice děkuje.²³⁵ Lze z toho vyvodit, že Polyxena stejně jako všechny šlechtičny v renesanci byla velmi věřící, nebyla tedy jen dobrou manželkou, ale i oddanou křesťankou.

Roli dobré manželky potvrzuje i to, že se starala o majetek svého manžela v době, kdy cestoval. Lišila se od jiných šlechtičen v renesanci, protože ona měla i svůj vlastní majetek. Plnila manžellovy úkoly, starala se o jeho záležitosti a pečovala o jeho majetek, chovala se jako velmi dobrá manželka. Z korespondence manželů lze vidět, že Polyxena byla naplno zaměstnaná úkoly, které jí dával manžel. Záležitosti, kterými Zdeněk svou manželku pověřoval, byly obsahem skoro všech dopisů. Kancléř Zdeněk Vojtěch svojí manželce velice důvěřoval. Zapojení manželky k vyřešení úkolu nebylo v době renesance typické. Často se Zdeněk se svojí manželkou v dopisech radí, jak má postupovat při řešení situace, popíše jí jeho způsob řešení, a ptá se Polyxeny, zda by s tímto způsobem řešení souhlasila. Roli dobré manželky potvrzovala i tím, že muži často posílala peníze, které kancléř potřeboval na pokrytí svých nákladů. Znamená to tedy, že Polyxena se dobře orientovala i v ekonomice.

Polyxena vynikla jako žena, která zásadně ovlivnila politickou situaci. Vyplývá to z předmětu korespondence Lobkovického páru, kterým bylo řešení politického dění. Polyxena se orientovala v aktuálním dění, v době probíhajícího stavovského povstání a tak dokázala manželovi poradit, tak jak by to dokázala jen málokterá žena. Dokazuje to dopis Zdeňka Vojtěcha, ve kterém své ženě píše: „*Vyplnilo se vše, co jste tvrdila o Negrillovi, o hraběti de Collalto či kardinálovi, neboť ten skutečně vstoupil do rady. Je to tak jak říkával don Guillén. Jste čarodějka, která umí předvídat.*“²³⁶ Ve většině šlechtických i měšťanských rodinách se ženy vyznaly v politické situaci, ale jen málo z nich dokázalo zasáhnout do politického vývoje.²³⁷

Polyxena vystupovala jako značně „emancipovaná žena“, což bylo v renesanci ojedinělé. Působila jako významná ženská osobnost, která dokázala řešit mužské

---

²³⁴ Dopisy Polyxeny z Pernštejna a Zdeňka Vojtěcha z Lobkovic, z 4.8.1618, In *Svědectví o ztrátě starého světa*, s. 165

²³⁵ Dopisy Polyxeny z Pernštejna a Zdeňka Vojtěcha z Lobkovic, z 2.6. 1622, In *Svědectví o ztrátě starého světa*, s. 207

²³⁶ Dopisy Polyxeny z Pernštejna a Zdeňka Vojtěcha z Lobkovic, z 7.3. 1625, In *Svědectví o ztrátě starého světa*, s. 378

²³⁷ Janáček, J. *Ženy české renesance*, s. 218

záležitosti. Zlom však nastává tehdy, když se ocitá v situaci, ve které neví, jak jí vyřešit. A rázem se ocitá v podřadné roli manželky a žádá o pomoc svého manžela: „*Kdyby se náhle něco stalo, nevěděla bych, kam odjet. Oznamte mi, co mám dělat.*“²³⁸

Polyxena se často stavěla do podřízené role vůči svému manželovi. Zdeněk však nechápal, manželčiny výmluvy, že je pouhá žena a nemůže zastávat vyřizování záležitostí svého muže, proto reagoval Zdeněk takto: „*Má duše, vždyt' můžete dělat a nařizovat vše, co se Vám zdá vhodné.*“²³⁹

Polyxena se dlouhá léta, když její manžel cestoval, starala o hospodářství. V této záležitosti měla od manžela absolutní důvěru, starala se o veškeré činnosti spojené s hospodářstvím. Zdeněk Vojtěch své manželce plně důvěřoval, ale chtěl se podílet na správě hospodářství.²⁴⁰ Vychází to z dopisu roku 1622, ve kterém žádá Zdeněk svou manželku, že čeká na to, až ho bude informovat o hospodaření na jejich statcích.²⁴¹ Z dopisu kancléřovi manželky, vyplývá, že si uvědomovala podřízenost k muži a nutnost ho informovat o stavu statku: „*Můj poklade, promiňte mi, že Vám nepiši o našich statcích. Při první příležitosti Vás o tom budu podrobně informovat.*“²⁴² Je to tedy další věc, ve které manželé spolupracovali. Rozdělení rolí dosvědčuje i jeden dopis z roku 1622, ve kterém Zdeněk Vojtěch gratuluje Polyxeně ke koupi hrabství Kost.²⁴³ Zdeněk píše Polyxeně: „*Ať jste po dlouhá léta jeho paní.*“²⁴⁴ „*Je podivuhodné, jak dovedla ve své osobnosti spojovat velkou dámu renesančního vkusu s moudrou českou hospodyní.*“²⁴⁵

Polyxena byla také ovlivněná svou rolí matky. Dlouhá léta se modlila spolu s manželem za to, aby měli potomka. Když tomu přestali věřit a byli již ve starším věku, tak se jim narodil syn Václav.²⁴⁶ I Václav Eusebius v dětství těžce nesl

---

²³⁸ Dopisy Polyxeny z Pernštejna a Zdeňka Vojtěcha z Lobkovic, z 25.7. 1626, In *Svědectví o ztrátě starého světa*, s. 481 – 482

²³⁹ Dopisy Polyxeny z Pernštejna a Zdeňka Vojtěcha z Lobkovic, z 24.12.1624, In *Svědectví o ztrátě starého světa*, s. 353

²⁴⁰ Marek, P. *Svědectví o ztrátě starého světa*, s. 63

²⁴¹ Dopisy Polyxeny z Pernštejna a Zdeňka Vojtěcha z Lobkovic, z 26.10.1624, In *Svědectví o ztrátě starého světa*, s. 339

²⁴² Dopisy Polyxeny z Pernštejna a Zdeňka Vojtěcha z Lobkovic, z 23.5.1626, In *Svědectví o ztrátě starého světa*, s. 468

²⁴³ Marek, P. *Svědectví o ztrátě starého světa*, s. 75 – 76

²⁴⁴ Dopisy Polyxeny z Pernštejna a Zdeňka Vojtěcha z Lobkovic, z 23.5.1626, In *Svědectví o ztrátě starého světa*, s. 232

²⁴⁵ Stloukal, K. Polyxena z Pernštejna. In *Královny a kněžny české*, s. 220

²⁴⁶ Marek, P. *Svědectví o ztrátě starého světa*, s. 43

odloučení od otce. Václav v době dospělosti žádal svoji matku, aby ho poslala do Vídně.²⁴⁷ V každé korespondenci manželů se objevuje vzkaz pro jejich syna. Vzájemně si vyměňují v korespondenci pozdravy pro syna a také mu posílají polibky. A velmi často řeší otázku jeho zdraví.

Zatímco informovala Polyxena svého manžela o tom, jak se Václavovi daří, tak byla mnohem sdílnější. „*Chlapec je, požehnán, buď Bože, zdráv. Studuje. Zatím mu to nejde. Avšak neříkejte nikomu nic.*“²⁴⁸ Polyxena nebyla tedy jen milující matka, ale také matka, která chtěla, ať je její syn co nejlépe vzdělaný. Polyxena plní rady svého manžela v tom, jak má jejich syna Václava vzdělávat.²⁴⁹ Václav se stejně jako ostatní šlechticové vzdělával v právech.²⁵⁰ Polyxena určuje, s jakými lidmi se jejich syn má stýkat. V jednom z dopisů svému manželovi píše: „*Pravdou je, že nemá co na práci. Chybí mu společnost. Ta, která tu je, je naprosto nevhodná.*“²⁵¹

Polyxena se často také nacházela v roli přímluvkyně u Zdeňka. Pokud něco Václav od otce chtěl, tak to nejčastěji adresoval přes Polyxenu, např. když již Václav nechtěl být doma, chtěl buď do války, nebo se oženit. Tak píše Polyxena svému manželovi: „*Nevěděla jsem, co mu mám odpovědět, a tak jsem mu řekla, že to musíme uvážit. Navrhla jsem mu, aby to napsal svému otci. Prosil mě, abych mu, pro lásku boží dovolila odjet s poštou do Vídně. Chtěl by s Vámi o tom jednat osobně.*“²⁵²

Polyxena nebyla jen matkou a milující manželkou, ale byla to také šlechtična. Svoji roli šlechtičny v dopisech dává jednoznačně najevo. Polyxena se zapojuje do společenského dění, kancléře se vyptává na jednotlivé šlechtice a také mu sděluje, s kým se setkala.

Často mu píše, s kým vedla rozhovor nebo s kým se setkala.²⁵³ Jelikož byla Polyxena ženou významného kancléře, tak také působila jako tlumočnice přání svých příbuzných, které směřovaly k jejímu manželovi. Jednou takovou prosbou bylo, když

---

²⁴⁷ Tamtéž, s. 44

²⁴⁸ Dopisy Polyxeny z Pernštejna a Zdeňka Vojtěcha z Lobkovic, z 28.6. 1623, In *Svědectví o ztrátě starého světa*, s. 247

²⁴⁹ Marek, P. *Svědectví o ztrátě starého světa*, s. 44

²⁵⁰ Bůžek, V. – Hrdlička J.- Král, P. – Vybíral, Z. *Věk urozených*, kapitola Od kolébky do truhly, s. 298

²⁵¹ Dopisy Polyxeny z Pernštejna a Zdeňka Vojtěcha z Lobkovic, z 5.8. – 26.8. 1626, In *Svědectví o ztrátě starého světa*, s. 493

²⁵² Dopisy Polyxeny z Pernštejna a Zdeňka Vojtěcha z Lobkovic, z 29. 8. 1626, In *Svědectví o ztrátě starého světa*, s. 508

²⁵³ Dopisy Polyxeny z Pernštejna a Zdeňka Vojtěcha z Lobkovic, z 15.8.1624, In *Svědectví o ztrátě starého světa*, s. 311

Polyxena žádá o přímluvu za syna Jaroslava Bořity z Martinic (1582 – 1649). Polyxena tak učinila z důvodu toho, že Zdeněk měl velmi dobrý vztah se šlechticem Bořitou. A později si neteř Polyxeny bere za muže právě Jiřího Bořitu z Martinic. Kněžna tedy vystupuje jako vážená osobnost, která má velký vliv na svého manžela.

Polyxena se snažila také pomoci ostatním šlechticům. Na Polyxenu se obracely šlechtičny jako na ženu vysoce postaveného kancléře, která by za ně mohla u muže orodovat a tím jim pomoci ke zlepšení situace. V některých případech, byly jejich prosby směřovány přímo na kancléřovu ženu. Jako tomu bylo v případě Markéty Lobkovické.²⁵⁴ Naznačuje to, že Polyxena ve světě renesančních žen, měla vysoké postavení. Šlechtičny se v dopisech s žádostí o pomoc stavěly do podřazené role. Někdy docházelo k tomu, že se Zdeněk Vojtěch na Polyxenu obracel s tím, aby pomohla šlechticům. Jako tomu bylo v případě „ubohé Italky“, jak to píše sám Zdeněk Polyxeně.²⁵⁵ Tyto ženy prosily o navrácení zkonfiskovaného majetku nebo propuštění manžela z vězení. Jejím vlivem uniklo trestu několik odsouzených, například Václav Šťastný Pětipeský, Pavel z Říčan nebo Jan Ostrovec.²⁵⁶ Karel Stloukal označil Polyxenu jako „vlivnou orodovnici.“²⁵⁷ Kancléř Zdeněk měl přehled o veškerém zkonfiskovaném majetku a tak mohl vědět, zda se šlechticům dá pomoci.

Polyxena si uvědomovala své společenské postavení a věděla, že se musí chovat vybraným způsobem. Očekávalo se od ní, že bude plnit manželovy žádosti a také dostojí slova při pomoci šlechticům. Musela se chovat jako „vhodná kancléřova žena.“²⁵⁸ Polyxena musela být také vhodně ošacená. Nezáleželo jen na tom, jak ve společnosti vystupovali manželé, ale také z rodinného kruhu, proto se Polyxena se Zdeňkem snažili co nejvíce pomáhat svým příbuzným.

Kancléřova žena byla správnou manželkou pro muže vysokého postavení. Odloučením od muže velmi trpěla, jak vyplývá z korespondence. Postupem času si připadala osamělá, protože manžel byl daleko a syn již dospíval. Projevy stesku po milujícím manželovi se od Polyxeny očekávaly. Sám Zdeněk v jednom ze svých

---

²⁵⁴ Dopisy Polyxeny z Pernštejna a Zdeňka Vojtěcha z Lobkovic, z 18.1.1625, In *Svědectví o ztrátě starého světa*, s. 365 - 366

²⁵⁵ Dopisy Polyxeny z Pernštejna a Zdeňka Vojtěcha z Lobkovic, z 22.7. 1625 – 1627, In *Svědectví o ztrátě starého světa*, s. 568

²⁵⁶ Stloukal, K Polyxena z Pernštejna, In *Královny a kněžny české*, s. 224

²⁵⁷ Tamtéž, s. 224

²⁵⁸ Janáček, J. *Ženy české renesance*, s. 254

dopisů píše Polyxeně: „včera mi otec vicekomisař od kapucínů sdělil, že jste sice zdráva, ale že se velmi rmoutíte a pláčete. Moje královno, škodí Vám to. Buďte nadále tak odvážná jako doposud.“²⁵⁹ Projevy stesku po své ženě měl i kancléř: „Raději bych však byl se svojí Polyxenkou ve Vídni.“²⁶⁰ Polyxenu velice sužoval strach o zdraví svého manžela a syna. Častou otázkou v korespondenci byla otázka zdraví. Strach o zdraví své manželky projevoval i Zdeněk Vojtěch.

Manželé se vzájemně informovali o svém zdravotním stavu. S přibývajícím věkem byli více nemocní. A postupem času dochází k tomu, že ztrácí autoritu.²⁶¹ Kariéra Zdeňka Vojtěcha je u konce, ale kancléř se toho nejhoršího nedočkal. „Zemřel v červnu v roce 1628 ve Vídni a Polyxena jej dala pochovat s velkou slávou v kapucínském klášteře v Roudnici, který spolu založili.“²⁶² Po smrti manžela se Polyxena vztahuje do ústraní, lidé se na ní nadále obraceli s žádostí o pomoc, ale přesto již do společnosti nijak výrazněji nezasahovala. Ale na správu svých nepřehledných statků stále dohlížela.²⁶³ „Polyxena zemřela roku 1642 v úctyhodném věku sedmdesáti pěti let, ale její velká doba první dámy skončila už smrtí druhého manžela.“²⁶⁴ Stloukal uvádí, že Polyxenin život prošel dvěma věky českých dějin, které byly odlišné svou náplní duchovní i politickou.²⁶⁵

O vzdělání Polyxeny se z dopisů s manželem Zdeňkem Vojtěchem z Lobkovic přímo nic nedozvídáme, ale lze z nich vyvodit, v čem všem byla vzdělaná. Nebyla jen dobrou manželkou, což se od ní v renesanci očekávalo, ale byla také ženou, která dokázala vyniknout v renesančním světě, který tolik vyzdvihoval muže. Vzdělání Polyxeny vychází i z toho, že její matka Marie Manrique de Lara původem Španělka, byla velmi vzdělanou a váženou ženou. Po svatbě s Vratislavem z Pernštejna si sebou do Čech přivezla velké množství knih.²⁶⁶ Polyxena uměla skvěle španělsky, protože se v perněstejském paláci mluvilo španělsky stejně jako česky.²⁶⁷

---

²⁵⁹ Dopisy Polyxeny z Pernštejna a Zdeňka Vojtěcha z Lobkovic, z 6.8.1618, In *Svědectví o ztrátě starého světa*, s. 167

²⁶⁰ Dopisy Polyxeny z Pernštejna a Zdeňka Vojtěcha z Lobkovic, z 22.7.1619, In *Svědectví o ztrátě starého světa*, s. 173

²⁶¹ Janáček, J. *Ženy české renesance*, s. 255

²⁶² Tamtéž, s. 256

²⁶³ Stloukal, K. Polyxena z Pernštejna, In *Královny a kněžny české*, s. 224

²⁶⁴ Janáček, J. *Ženy české renesance*, s. 256

²⁶⁵ Stloukal, K. Polyxena z Pernštejna, In *Královny a kněžny české*, s. 224

²⁶⁶ Bůžek, V. – Král, P. *Člověk českého raného novověku*, s. 404

²⁶⁷ Janáček, J. *Ženy české renesance*, s. 38

Lze tedy říci, že Polyxena již od svého dětství byla vzdělávaná ve čtení. Splňovala to, na co kladl důraz Juan Luis Vives ve svém díle *De institutione foeminae christianae*, kde uvádí, že by se dívky měly vzdělávat četbou. A to především četbou odborných textů.²⁶⁸ O tom, že byla Polyxena z Pernštejna vzdělaná v četbě, vypovídá i množství knih, které vlastnila v lobkovické knihovně. Právě díky Polyxeně se do lobkovické knihovny dostaly knihy Pernštejnů i s knihami její matky.²⁶⁹ V 16. století nepatřily knihy jen mužům, ale i ženám. Mezi dochovanými knihy jsou životopisy svatých, díla antických autorů, spisy historické také lékařské, zeměpisné a cestopisy.²⁷⁰ Na základě témat knih, které Polyxena četla, lze říci, že byla velmi vzdělaná a to nejen v historii což vychází i z dopisů, ale dokázala se i postarat o hospodářství. Také se musela vyznat v geografii, jednak na základě dopisů, ve kterých jí psal manžel, kde cestuje, ale také četbou geografických knih. Lobkovickou knihovnu postupně rozšiřoval i Zdeněk Vojtěch a tak představuje poměrně organicky vzniklý komplex rodové knihovny.²⁷¹

Polyxena z Pernštejna také plní standardy dvorní ženy, které uvádí Baldassare Castiglione v díle *Dvořan*. Castiglione uvádí, že „*dvorní dáma by měla znát mnoho věcí, měla by dovést posoudit povahu lidí a věděla, s kým a o čem se má bavit, aby volila předmět hovoru vyhovující tomu, s kým mluví, aby byla opatrná a neřekla bezděčně něco, čím by ho mohla urazit, a aby ho neomrzela přílišnou sebechválou nebo rozvláčností*“.²⁷² Polyxena tedy byla ženou, která jednak věděla, jak se chovat a měla znalosti, jak málokterá renesanční žena.

---

²⁶⁸ Vives, J. L. *The Education of Christian woman . A sixteenth century manual*, s. 59

²⁶⁹ Bůžek, V. – Král, P. *Člověk českého raného novověku*, s. 404

²⁷⁰ Tamtéž, s. 404

²⁷¹ Kašpar, O. *Soupis španělských a portugalských tisků bývalé pražské lobkovické knihovny nyní deponovaných ve Státní knihovně ČSR v Praze*, s. 5

²⁷² Castiglione, B. *Dvořan*, s. 204

5 ZÁVĚR

Tématem mé práce bylo vzdělávání žen v renesanční epoše. Zabývala jsem se možnostmi vzdělávání žen. Ve svém textu jsem poukázala na fakt, že renesanční epocha poskytla možnost vyniknout mnoha významným vzdělaným ženám a to i přesto, že většina společenských podmínek hovořila na úkor žen. Charakter vzdělávání žen závisel vždy na tom, v jaké společnosti se ženy vyskytovaly.

V práci jsem provedla analýzu problematiky vzdělávání žen v renesanční epoše, zabývala jsem se tím, jaké vzdělávání bylo ženám poskytované. Poukázala jsem na to, do jaké míry se ženy musely řídit společenskými normami, které určovaly, jak se má žena chovat a jaké jsou její hlavní role v renesanční společnosti. Rozdílné role ženy a muže v renesanční epoše mě dovedly k tomu, že jsem často stavěla do kontrastu postavení muže vůči ženě.

Zaměřila jsem se na obraz renesanční ženy. Zabývala jsem se možnými pohledy na ženu. Důležitá pro mě byla pramenná literatura, která mi poskytla významné názory na vzdělání žen v renesanci. Zaměřila jsem se na Juana Luise Vivese, který kladl důraz na vzdělání žen, jak mají být vzdělané a v čem se mají vzdělávat. Z práce vyplývá, že se vzdělané ženy nejvíce vyskytovaly v klášterech a na šlechtických panovnických dvorech. Na základě toho jsem se věnovala právě ženám z prostředí klášterů a šlechtických panovnických dvorů. Dospěla jsem k závěru, že i některé ženy se mohly stát stejně důležité jako muži a prosadit se ve světě mužů a poskytovaly vzdělání dalším ženám.

V poslední části práce jsem se věnovala možnostem vzdělávání na šlechtických panovnických dvorech, kde jsem spíše do kontrastu stavěla mužské a ženské možnosti vzdělávání v renesanci. Ve své práci jsem dospěla k závěru, že mezi ženským a mužským vzděláním byl značný rozdíl. Mužům bylo poskytováno vzdělání v širší míře než ženám a většina škol v renesanci byla určená pro muže. Mužům byly vzdělávány v matematice, geografii a cizích jazycích. Zatímco ženy se vzdělávaly pouze v činnostech souvisejících s domácností a později také ve čtení.

Zaměřila jsem se především na dvorní ženu Polyxenu z Pernštejna. Na základě jejich dopisů s manželem Zdeňkem Vojtěchem z Lobkovic, jsem poukázala na významnou roli Polyxeny v renesanční společnosti. A také jsem provedla analýzu vzdělání Polyxeny z Pernštejna. Vzdělání Polyxeny je patrné jak z dopisů s manželem tak v odkazech, které zanechala, především její knihy v Lobkovické knihovně. Tyto knihy jsou i v současné době honosnými exempláři ve státní knihovně. Poukazují v této části na fakt, že i přes předem vymezenou roli ženy v renesanci se Polyxena stala významnou ženou, která nastolila počátek „emancipace žen“.

Ve své práci jsem nepojednávala o renesanční epoše ve své šířce, pouze jsem nastínila, jaké byly možnosti vzdělávání renesančních žen, a uvedla jsem některé z nich. Dospěla jsem k závěru, že ženy zůstávaly mužům stále podřízené i přesto, že ženy byly stejně jako muži schopni vzdělání v předmětech určených mužům.

6 SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A PRAMENY

1. AUCLAIROVÁ, M. *Životopis Terezie z Avily*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2000. ISBN 80-7192-457-1.
2. BACON, F. *Eseje, čily rady občanské a mravní*. Bratislava: NESTOR, 2000. ISBN: 80-89000-12-6.
3. BŘEZAN, V. *Životy posledních Rožmberků*. I. díl. Praha: Svoboda, 1985.
4. BŘEZAN, V. *Životy posledních Rožmberků*. II. díl. Praha: Svoboda, 1985.
5. BURCKHARDT, J. *Kultura renesanční doby v Itálii*. II. díl. Praha, 1912.
6. BŮŽEK, V. – HRDLIČKA, J. – KRÁL, P. – VYBÍRAL, Z. *Věk urozených. Šlechta v českých zemích na prahu novověku*. Praha – Litomyšl: Paseka, 2002. ISBN 80-7185-417-4.
7. BŮŽEK, V. – KRÁL, P. *Člověk českého raného novověku*. Praha: Argo, 2007. ISBN 978-80-7203-694-3.
8. BURKE, P. *Italská renesance: Kultura společnosti v Itálii*. Praha: Mladá fronta, 1996. ISBN: 80-20405-89-5.
9. BURKE, P. *The European Renaissance: centres and peripheris*. Blackwell: Oxford, 1998, ISBN 0-631-19845-8.
10. CASTIGLIONE, B. *Dvořan*. 1. vyd. Praha: Odeon, 1978.
11. CIPRO, M. *Prameny výchovy, Sv. I. Starověk a středověk XVI. a XVIII. století*. 1. vyd. Praha: Miroslav Cipro, 1991.
12. ČECHURA, J. *Královný a kněžny české*, Praha: X-Egem, 1996. ISBN 80-7199-010-8.
13. DILZENBACHER, P. *Světnice, nebo čarodějky? : osudy "jiných žen ve středověku a novověku"*. Praha: Vyšehrad, 2003. ISBN 80-7021650-6.
14. DELUMEAU, J. *Strach na Západě ve 14. – 18. století. II: obležená obec*. Praha: Argo, 1999. ISBN 80-7203-208-9.
15. ERASMUS ROTTERDAMSKÝ. *Důvěrné hovory*. Praha: Votobia, 1999. ISBN 80-7220-0321.
16. FANTAZZI, Ch. Introduction. VIVES, Juan Luis. *The education of Christian woman. A sixteenth century manual*. Chicago: University of Chicago Press, 2000. ISBN 0-226-85814-6.

17. FLEMROVÁ, A. Předmluva. In *Zásluhy žen: kde se jasně ukáže, jak jsou ctihodné a oč dokonalejší než muži*. 1. vyd. Praha: PROSTOR, 2007. ISBN: 978-80-7260-185-1.
18. GARIN, E. *Renesanční člověk a jeho svět*. Praha: Vyšehrad, 2003. ISBN 80-7021-653-0.
19. GILLIAN, T.W. AHLGREN, *Teresa of Avila and the Politics of Sanctity*, Ithaca London: Cornell University Press, 1996.
20. JANÁČEK, J. *Ženy české renesance*. 3. vyd. Praha: Brána, 1996. ISBN 80-7021-653-0.
21. KALNICKÁ, Z. *Filozofky v dějinách evropské filozofie*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, 2007. ISBN 978-80-7368-324-5.
22. KRAMER, H. – SPRENGER, J. *Kladivo na čarodějnice*. 1. Vyd. Praha: Otakar II., 2000. ISBN 80-86355-82-9.
23. KAŠPAR, O. *Soupis španělských a portugalských tisků bývalé lobkovické knihovny nyní deponovaných ve státní knihovně ČSR v Praze*. Praha: Státní knihovna ČSR, 1984.
24. MAŤA, P. *Svět české aristokracie (1500-1700)*. Praha: nakladatelství Lidové noviny 2004. ISBN 80-7106-312-6.
25. Marek, P. *Svědectví o ztrátě starého světa. Manželská korespondence Zdeňka Vojtěcha Popela z Lobkovic a Polyxeny Lobkovické z Pernštejna*. České Budějovice, 2005.
26. POLIŠENSKÝ, J. – OSTROVSKÁ, S. *Velké a malé ženy v dějinách lidstva*. Praha: Jan Krigl, 2000. ISBN 80-902045-5-4.
27. RATAJOVÁ, J. – STORCHOVÁ, L. *Žena není příšera, ale nejmilejší stvoření Boží*. Praha: Scriptorium, 2009. ISBN 978-80-87271-08-7.
28. TEREZIE Z ÁVILY. *Cesta k dokonalosti*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2002. ISBN 80-7192-656-6.
29. TEREZIE Z ÁVILY. *Hrad v nitru*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1991. ISBN 80-900138-5-6.
30. TEREZIE Z ÁVILY. *Kniha o zakládání*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1991.
31. TEREZIE Z ÁVILY. *Život*. 2. vyd. Vimperk: Nakladatelství Tiskárny, 1991. ISBN 80-000138-3-X.

32. VIVES, Juan Luis. The *education of Christian woman. A sixteenth century manual*. Chicago: University of Chicago Press, 2000. ISBN 0-226- 85814-6.

7 RESUMÉ

This work analyses the education of women in the Renaissance period. I tried to characterize Renaissance woman in general and her life and work. I analyzed her possibilities of education in this period. They brought a lot of changes about the education of woman but there was still patriarchy and women had to subordinate her ideas to patriarchy.

Important sources were opinions about women from Renaissance period which brought changes about the women in this period. Despite of this period there were lots of interesting women. In this work I discovered that the most educated women were in the monastery and aristocracy courts. This was also a main point for writing about women in these courts. I mainly wrote about Teresa from Avila. Teresa from Avila became famous of her reformist ideas and she also became a teacher of monastic women. I also focused my attention on Polyxena from Pernštejn. From a Polyxena's letter with her husband Zdeněk Vojtěch of Lobkowitz I outlined her significant position in Renaissance society. Based on these letters, I wanted to point out on Polyxena in many roles as wife and mother, or noble. Their correspondence helped me to analyze Polyxena's education.

In the end, I came to the conclusion, that women had to follow the rules in the Renaissance, if they wanted to be educated. If the women broke the rules, she was ashamed by men. Even though women tried to achieve their targets and gained the appreciation, they still not became independent and were in the dominance of men.